

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

NÁLEZ

Ústavného súdu Slovenskej republiky

V mene Slovenskej republiky

II. ÚS 16/2011-97

Ústavný súd Slovenskej republiky na verejnom zasadnutí 11. septembra 2013 v senáte zloženom z predsedu Milana Lálíka a zo sudcov Sergeja Kohuta a Lajosa Mészárosa prerokoval prijatú sťažnosť sťažovateľky – Slovenskej republiky, zastúpenej Ministerstvom spravodlivosti Slovenskej republiky, právne zastúpenej advokátom JUDr. A. M., A., s. r. o., vo veci namietaného porušenia základného práva na súdnu ochranu a na zákonného sudcu zaručených v čl. 46 ods. 1 a čl. 48 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky postupom Najvyššieho súdu Slovenskej republiky v konaní vedenom pod sp. zn. 1 Nc 35/2010 a jeho uznesením sp. zn. 1 Nc 35/2010 z 31. augusta 2010 a takto

r o z h o d o l :

1. Základné právo Slovenskej republiky, zastúpenej Ministerstvom spravodlivosti Slovenskej republiky, na súdnu ochranu zaručené v čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky a základné právo nebyť odňatý zákonnému sudcovi zaručené v čl. 48 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky uznesením Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 1 Nc 35/2010 z 31. augusta 2010 p o r u š e n é b o l i .

2. Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 1 Nc 35/2010 z 31. augusta 2010 z r u š u j e a v e c m u v r a c i a n a d'alsie konanie.

O d ô v o d n e n i e :

I.

1. Ústavnému súdu Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd“) bola 2. decembra 2010 doručená sťažnosť Slovenskej republiky, zastúpenej Ministerstvom spravodlivosti Slovenskej republiky, Župné námestie 13, Bratislava (ďalej aj „sťažovateľka“), ktorou namieta porušenie základného práva na súdnu ochranu, konkrétne porušenie svojho práva na prerokovanie veci nezávislým a nestranným súdom zaručeného v čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej aj „ústava“) a práva na zákonného sudcu zaručeného v čl. 48 ods. 1 ústavy postupom Najvyššieho súdu Slovenskej republiky (ďalej aj „najvyšší súd“) v konaní vedenom pod sp. zn. 1 Nc 35/2010 a jeho uznesením sp. zn. 1 Nc 35/2010 z 31. augusta 2010. Súčasťou sťažnosti bol aj návrh na odklad vykonateľnosti uvedeného rozhodnutia.

Ústavný súd prijal túto sťažnosť na ďalšie konanie 18. januára 2011 a odložil vykonateľnosť uznesenia najvyššieho súdu sp. zn. 1 Nc 35/2010 z 31. augusta 2010 (ďalej len „napadnuté rozhodnutie“ alebo „napadnuté uznesenie“) do dňa právoplatnosti rozhodnutia v merite tejto veci.

2. Podstatou sťažnosti sú dve ústavnoprávne otázky. Prvou z nich je otázka, či je súladné s ústavou, ak sudca, ktorý sám podal žalobu o určenie, že ich odmeňovanie je v rozpore so zásadou rovnakého zaobchádzania, a o náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch, resp. žalobu o náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch za porušenie zásady rovnakého zaobchádzania ich odmeňovaním (všeobecne nazývaná antidiskriminačná alebo diskriminačná žaloba), následne rozhoduje o obdobnej žalobe, a to (i) v rámci rozhodovania o merite veci v druhom stupni a/alebo (ii) v rámci konania o vylúčení (iného) sudcu pre zaujatosť z dôvodu, že sám podal žalobu obdobnú antidiskriminačnej žalobe, o ktorej má rozhodovať. Prvá otázka teda pozostáva z dvoch podotázok [pozri rozdelenie na (i) a (ii)].

Druhou otázkou je, či skutočnosť, že o vylúčení sudcov na základe ich vlastného oznámenia, resp. na základe námietky zaujatosti účastníka konania rozhodoval podľa

rozvrhu práce jediný senát najvyššieho súdu, aj keď zákon požaduje rozdelenie vecí aspoň medzi dva senáty, je súladná s právom na zákonného sudcu.

Sťažovateľka na obe otázky odpovedá záporne.

3. Zo sťažnosti vyplýva tento skutkový stav:

Sťažovateľka je žalovanou stranou v rámci antidiskriminačnej žaloby, ktorou sa JUDr. O. G., sudca Krajského súdu v Trenčíne, domáha určenia, že jeho odmeňovanie je/bolo v rozpore so zásadou rovnakého zaobchádzania.

Spor sa momentálne nachádza v štádiu odvolacieho konania, keďže sťažovateľka podala odvolanie proti rozhodnutiu Okresného súdu Bratislava I (ďalej aj „okresný súd“) č. k. 7 C 133/2009-49 z 19. februára 2010, ktorým bolo určené, že odmeňovanie JUDr. O. G. bolo v rokoch 2006 až 2008 (tak ako si JUDr. O. G. nárok uplatnil) v rozpore so zásadou rovnakého zaobchádzania a bola mu priznaná náhrada nemajetkovej ujmy v peniazoch vo výške 89 530,56 € za každý jeden mesiac trvania zásahu (suma pokrýva celé obdobie zásahu, pozn.). V prvom stupni spor rozhodovala sudkyňa JUDr. T. R., ktorá sama podala obdobnú žalobu. Sťažovateľka podala proti rozhodnutiu okresného súdu nielen odvolanie, ale namietla aj zaujatosť sudkyne konajúcej v prvom stupni, a to práve z dôvodu, že si konajúca sudkyňa podala žalobu obdobnú tej, o ktorej rozhodla. Spis bol tak následne postúpený na Krajský súd v Bratislave (ďalej aj „krajský súd“), a to na (i) rozhodnutie o námietke zaujatosti a na (ii) rozhodnutie o odvolaní.

V rámci rozhodovania o námietke zaujatosti bola vec pridelená senátu krajského súdu v zložení sudca JUDr. M. M., sudkyňa JUDr. L. P. a sudca JUDr. J. M., ktorí oznámili, že aj u nich sú dané dôvody vylučujúce sudcu/sudkyňu z prerokovania a rozhodovania vecí. Spis bol preto 20. augusta 2010 postúpený na najvyšší súd na rozhodnutie o tom, či sú menovaní sudcovia a sudkyňa vylúčení z prerokovania a rozhodovania tejto veci, ktorá je na krajskom súde vedená pod sp. zn. 6 Co 179/2010 (odvolacie konanie, resp. meritum veci), 6 NcC 8/2010 (námietka zaujatosti).

Opatrením predsedu najvyššieho súdu Spr. 101/2010-10, Spr 1321/2009 z 30. júna 2010 s účinnosťou od 1. júla 2010, teda ešte pred postúpením veci na najvyšší súd, sa zmenil rozvrh práce Najvyššieho súdu Slovenskej republiky na rok 2010 (ďalej len „rozvrh práce“). Rozvrh práce sa zmenil tak, že na s. 24 v kolónke „pôsobnosť senátu 1C“ sa okrem

iného ustanovila jeho pôsobnosť takto: „*rozhodovanie vo všetkých veciach vylúčenia sudcov krajských súdov*“.

Podľa rozvrhu práce tak predmetná vec napadla senátu najvyššieho súdu 1C.

Najvyšší súd uznesením sp. zn. 1 Nc 35/2010 z 31. augusta 2010 rozhodol, že už menovaní sudcovia krajského súdu nie sú vylúčení z prerokovania a rozhodovania vecí vedenej pod sp. zn. 6 Co 179/2010 (odvolacie konanie proti rozhodnutiu okresného súdu, resp. meritum veci), 6 NcC 8/2010 (námietka zaujatosti proti sudkyňi, ktorá rozhodovala vec na okresnom súde).

Práve proti rozhodnutiu najvyššieho súdu o nevyhlúčení už uvedených sudcov krajského súdu (i. e. 1 Nc 35/2010) a proti postupu najvyššieho súdu v tejto veci smeruje sťažnosť.

3.1 Sťažovateľka z právneho hľadiska kvalifikuje napadnuté rozhodnutie a postup ako porušujúce jej základné právo na súdnu ochranu podľa čl. 46 ods. 1 ústavy a čl. 48 ods. 1 ústavy, keďže sa domnieva, že došlo k porušeniu jej (i) práva na prerokovanie veci nezávislým a nestranným súdom a (ii) práva byť odňatý zákonnému sudcovi.

3.2 Vo vzťahu k porušeniu práva na prerokovanie veci nezávislým a nestranným súdom sťažovateľka tvrdí, že k jeho porušeniu došlo práve tým, že napadnutým rozhodnutím neboli z rozhodovania o antidiskriminačnej žalobe v druhom (odvolacom) stupni a o námietke zaujatosti proti sudkyňi, ktorá antidiskriminačnú žalobu v prvom stupni rozhodla, vylúčení sudcovia krajského súdu (i. e. JUDr. J. M. a JUDr. L. P.), ktorí si sami podali antidiskriminačnú žalobu obdobnú tej, v ktorej sa rozhodovalo v merite veci. Sťažovateľka argumentuje tým, že po náležitej aplikácii objektívneho testu nestrannosti menovaní sudcovia z rozhodovania vylúčení byť mali.

V sťažnosti sa poukazuje na relevantné právne normy, konkrétne na čl. 141 ods. 1 ústavy, v zmysle ktorého súdnictvo v Slovenskej republike vykonávajú nezávislé a nestranné súdy, na § 14 ods. 1 Občianskeho súdneho poriadku (ďalej aj „OSP“) podľa ktorého sú sudcovia vylúčení z prejednávania a rozhodovania vecí, ak so zreteľom na ich pomer k veci, k účastníkom alebo k ich zástupcom možno mať pochybnosti o ich

nezaujatosti, na § 2 ods. 1 a 2 zákona č. 385/2000 Z. z. o sudcoch a prísediacich v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o sudcoch“ alebo „zákon č. 385/2000 Z. z.“; Sudca je predstaviteľ súdnej moci. Právomoc súdu sudca vykonáva na nezávislom a nestrannom súde oddelene od iných štátnych orgánov. Sudca je pri výkone svojej funkcie nezávislý a zákony a iné všeobecne záväzné právne predpisy vykladá podľa svojho najlepšieho vedomia a svedomia; rozhoduje nestranne, spravodlivo, bez zbytočných prietáhov a len na základe skutočností zistených v súlade so zákonom.), či na § 30 zákona o sudcoch, podľa ktorého v záujme záruky nezávislosti a nestrannosti výkonu sudcovskej funkcie je sudca povinný dbať svojím správaním na to, aby jeho nestrannosť nebola dôvodne spochybňovaná. V občianskom živote, pri výkone funkcie sudcu, aj po jeho skončení sa sudca musí zdržať všetkého, čo by mohlo narušiť vážnosť a dôstojnosť funkcie sudcu alebo ohroziť dôveru v nezávislé, nestranné a spravodlivé rozhodovanie súdov.

Sťažovateľka interpretuje citované právne normy tak, že ustanovujú nielen požiadavku nestrannosti, ale aj požiadavku takého javenia sa v očiach sporových strán. Svoju argumentáciu podporuje sťažovateľka aj odkazom na judikatúru Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej aj „ESLP“), ktorá odlišuje subjektívne a objektívne hľadisko nestrannosti, a na judikatúru ústavného súdu, ktorá tieto hľadiská rekapituluje. Sťažovateľka cituje časť rozhodnutia ústavného súdu sp. zn. III. ÚS 47/05, podľa ktorého *„[n]estrannosť je potrebné skúmať z dvoch hľadísk, a to zo subjektívneho hľadiska nestrannosti, v danom prípade je potrebné zistiť osobné presvedčenie sudcu prejednávajúceho prípad, a z objektívneho hľadiska nestrannosti, t. j. v danom prípade je potrebné zistiť, či sú poskytnuté dostatočné záruky pre vylúčenie akejkolvek pochybnosti v danom smere. V prípade subjektívneho hľadiska nestrannosti sa nestrannosť sudcu predpokladá až do predloženia dôkazu opaku (Piersack c. Belgicko - rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva z 1. októbra 1982). Pri posudzovaní nestrannosti sudcu nie je možné uspokojiť sa len so subjektívnym hľadiskom nestrannosti, ale je potrebné skúmať, či sudca poskytuje záruky nestrannosti aj z objektívneho hľadiska. Objektívna nestrannosť sa neposudzuje podľa subjektívneho hľadiska sudcu, ale podľa vonkajších objektívnych skutočností. V danom prípade platí tzv. teória zdania, podľa ktorej nestačí, že sudca je subjektívne nestranný, ale musí sa ako taký objektívne javiť v očiach strán. Spravodlivosť nielenže má byť vykonávaná,*

ale sa musí aj javiť, že má byť vykonávaná (Delcourt c. Belgicko - rozsudok ESLP zo 17. januára 1970). Sudca sa má objektívne javiť v očiach strán, že je nestranný, a zároveň musí byť vylúčená akákoľvek vonkajšia oprávnená pochybnosť o jeho nestrannosti.“

Sťažovateľka tvrdí, že hoci napadnuté rozhodnutie tieto východiská konštatuje, najvyšší súd z nich vyvodzuje nesprávny záver. Podľa sťažovateľky v jej veci neboli poskytnuté dostatočné záruky na vylúčenie akejkoľvek pochybnosti o nestrannosti práve dvoch sudcov krajského súdu – členov senátu, ktorému bola vec pridelená na prerokovanie a rozhodovanie, a ktorí si sami podali na súde žalobu, ktorou si voči sťažovateľke uplatňujú čo do základu (právneho dôvodu) rovnaký nárok ako žalobca JUDr. O. G., o ktorého veci sa na prvom stupni rozhodlo. Najvyšší súd totiž v napadnutom rozhodnutí konštatoval, že „...za vyjadrenie názoru sudcom (alebo dokonca za verejné vyslovenie názoru sudcom) vonkoncom nemožno označiť (stotožniť) stav uplatnenia práva na súdnu ochranu sudcom ako účastníkom konania (podanie žaloby), a to aj v prípade, že ide o uplatnenie obdobného nároku, aký uplatňuje žalobca. V podaní žaloby nemožno vidieť vyslovenie právneho názoru z pozície sudcu (v takejto pozícii totiž nie je, ale je v pozícii účastníka konania) a tento jeho súkromnoprávny akt preto nemožno stotožniť či spájať s nejakým prejudikovaním... či s potenciálnou rozhodovacou činnosťou v prípadnom následnom súdnom spore (s pozíciou sudcu v obdobnej veci.“ (s. 10, odsek tretí a nasl. napadnutého rozhodnutia).

Sťažovateľka však namieta, že najvyšší súd vôbec nepripustil možnosť zaujatosti sudcov so zreteľom na pomer k účastníkom. Vznik pochybností o nestrannosti a objektivite sudcu vzhľadom na jeho vzťah k účastníkovi konania môže nastať aj v dôsledku vyvolania skutočného právneho sporu, akým je súdne konanie, v ktorom sa záujmy sudcu dostanú do rozporu s účastníkom konania (uznesenie Najvyššieho súdu Českej republiky sp. zn. 25 Cdo 1722/2002 z 21. novembra 2002). Z oznámenia sudcov JUDr. L. P. a JUDr. J. M. vyplýva, že títo sudcovia v postavení žalobcov vedú spor proti sťažovateľke. Vzhľadom na túto skutočnosť je sťažovateľka toho názoru, že v danom prípade prinajmenšom legitímna pochybnosť o nezaujatosti týchto dvoch sudcov existuje. Ak si dvaja sudcovia krajského súdu, ktorí sú členmi senátu, ktorému bola vec pridelená na prerokovanie a rozhodovanie, sami podali na súde žalobu, ktorou si voči sťažovateľke uplatňujú čo do základu (právneho

dôvodu) rovnaký nárok ako žalobca, potom je podľa názoru sťažovateľky zrejmé, že ich právny názor na uplatňovaný nárok zo strany žalobcu (JUDr. O. G.) je v predmetnej veci totožný s právnym názorom žalobcu. Podľa sťažnosti možno súhlasiť s názorom, že (ne)zaujatosť/(ne)predpojatosť sudcu v konaní neprichádza do úvahy pri výklade právneho predpisu, keďže výklad právneho predpisu je interná myšlienková činnosť sudcu, ktorá sama osebe nemá žiaden vzťah ku skutkovým okolnostiam určitého prípadu. Výnimkou je však situácia, v ktorej je na prvý pohľad zjavné, že sudcova interná myšlienková činnosť by mohla byť ovplyvnená mimoprocesnými aspektmi, napr. jeho (ne)priateľstvom k účastníkovi alebo inou motiváciou.

V prvom rade sťažovateľka poukazuje na to, že právom účastníka konania je *inter alia* predkladať súdu právne argumenty vzťahujúce sa na výklad právneho predpisu a na právnu stránku veci. S týmto právom korelujúcou povinnosťou súdu je to, aby sa súd s takýmito argumentmi, pokiaľ sú relevantné, vysporiadal a takéto vysporiadanie premietol aj do odôvodnenia svojho rozhodnutia (rozsudky ESLP vo veciach H. v. Belgicko z roku 1987, Van de Hurk v. Holandsko z roku 1994 alebo Ruiz Torija v. Španielsko z roku 1994). Súdny spor je tak spravidla stretom a aj súťažou minimálne dvoch právnych názorov, ktoré nutne (a cielene) vplývajú na myšlienkovú činnosť sudcu. Avšak v prípade, že sudca v postavení navrhovateľa – účastníka konania už zaujal určitý právny názor vo veci, ktorá je rovnaká čo do základu (právneho dôvodu) s vecou, ktorú má rozhodnúť ako sudca, je zrejmé, že vytvorenie alebo udržanie tohto právneho názoru sudcu v konfrontácii s iným právnym názorom (účastníka) je ovplyvňované aj tým právnym názorom sudcu, ktorý si osvojil vo svojej vlastnej veci a ktorý presadzuje s cieľom byť v spore vo svojej vlastnej veci úspešný. Inými slovami, účastník, ktorý presadzuje v spore iný právny názor, ako je právny názor, ktorý už sudca zastáva ako účastník v konaní vo vlastnej veci, nemá záruku, že sa sudca s takýmto právnym názorom účastníka náležite (nielen formálne v odôvodnení) vysporiada, pretože zaujatie názoru totožného s právnym názorom účastníka alebo zmena vyvolaná takouto účastníkovou argumentáciou by znamenali popretie alebo odchýlku od právneho názoru sudcu presadzovaného vo vlastnom spore, čo v konečnom dôsledku môže znamenať ohrozenie úspechu v ňom. Interná myšlienková činnosť sudcu je tak ovplyvnená mimoprocesnými aspektmi, a síce úsilím o úspech vo vlastnej veci.

Po druhé, podľa sťažovateľky je zrejmé, že vyhovením žalobe žalobcu JUDr. O. G. by došlo k „zvýšeniu šancí“ na úspech v konaniach, v ktorých sú žalobcami už uvedení sudcovia krajského súdu a domáhajú sa čo do základu (právneho dôvodu) rovnakého nároku ako žalobca na okresných súdoch. Aj keď právne závery všeobecných súdov obsiahnuté v rozhodnutiach vo veci samej nemajú charakter precedensu, ktorý by ostatných sudcov rozhodujúcich v obdobných veciach zaväzoval rozhodnúť identicky, protichodné právne závery vyslovené v analogických prípadoch neprispievajú k naplneniu hlavného účelu princípu právnej istoty ani k dôvere v spravodlivé súdne konanie (III. ÚS 300/06, m. m. IV. ÚS 49/06). Hoci teda rozhodnutie vo veci žalobcu proti sťažovateľke nie je pre (iný) súd prerokujúci nárok uvedených sudcov záväzný, tak v súdnej praxi, ako aj právnej doktríne sa prijíma názor, že vzhľadom na princíp právnej istoty sú iné súdy, a tým skôr nižšie súdy, povinné zohľadňovať pri svojej činnosti právny názor vyjadrený v rozhodnutiach iných (*a fortiori* vyšších) súdov, pokiaľ sa týkajú rovnakej alebo obdobnej veci. Súdne rozhodnutia tak fakticky pôsobia ako pramene práva. Vzhľadom na okolnosti daného prípadu preto nemožno prehliadať, ako konštatuje sťažovateľka, že úspech žalobcu JUDr. O. G. posilňuje šancu na úspech v súdnom konaní aj dvoch už uvedených sudcov.

Sťažovateľka poukazuje taktiež na rozsudok ESĽP z 5. februára 2009 – Olujic v. Chorvátsko, v ktorom bola taktiež posudzovaná otázka nestrannosti troch členov Národnej Súdnej rady. Sťažovateľka uvádza, že v odôvodnení uvedeného rozsudku ohľadom otázky nestrannosti jedného z členov Národnej Súdnej rady ESĽP konštatoval, že pri posudzovaní tejto otázky kladie veľký dôraz na skutočnosť, že člen Národnej Súdnej rady bol sám presvedčený, že by mal byť vylúčený z prerokovania veci, a poskytol presvedčivé dôvody pre toto stanovisko. Bez ohľadu na otázku subjektívnej nestrannosti ESĽP uviedol, že vo vzťahu k otázke objektívnej nestrannosti dokonca aj zdanie môže byť dôležité, alebo inými slovami, „spravodlivosť sa musí nielen vykonávať, ale musí byť vykonávaná aj navonok“ (pozri rozsudok De Cubber v. Belgicko, z 26. októbra 1984, bod 26, séria A, č. 86). Skutočnosť, že člen Národnej Súdnej rady verejne odhalil, že hlasoval proti vymenovaniu sťažovateľa, v spojitosti so skutočnosťou, že sám bol potenciálnym kandidátom na rovnakú funkciu v čase zvolenia sťažovateľa, podľa názoru ESĽP vytvorila situáciu, ktorá mohla podnietiť vznik legitímnych pochybností

o nestrannosti člena Národnej súdnej rady. V zmysle uvedeného súd konštatoval, že došlo k porušeniu čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „dohovor“) z dôvodu nedostatočnej nestrannosti predsedu a ďalších dvoch členov Národnej Súdnej rady.

Z uvedených dôvodov je sťažovateľka toho názoru, že v prípade sudcov JUDr. L. P. a JUDr. J. M. prerokúvajúcich a rozhodujúcich v predmetnej veci existujú dôvodné pochybnosti (obavy) o nestrannosti každého z nich z objektívneho hľadiska, preto z prerokúvania a rozhodovania v predmetnej veci sú vylúčení.

3.3 Vo vzťahu k porušeniu práva nebyť odňatý svojmu zákonnému sudcovi sťažovateľka argumentuje tým, že senát najvyššieho súdu, ktorý vydal napadnuté rozhodnutie, nie je možné považovať za senát zriadený podľa zákona ani za senát určený v súlade s rozvrhom práce, ktorý by bol súladný s ústavou. Sťažovateľka cituje čl. 6 ods. 1 dohovoru a čl. 46 ods. 1 ústavy a odkazuje na prepojenie ich štandardov v judikatúre ústavného súdu v rozhodnutí sp. zn. II. ÚS 71/97. Rovnako sťažovateľka poukazuje na čl. 48 ods. 1 ústavy, podľa ktorého nikoho nemožno odňať jeho zákonnému sudcovi, pričom príslušnosť súdu ustanoví zákon. Následne sťažovateľka identifikuje, ako je v zákone č. 757/2004 Z. z. o súdoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o súdoch“) vymedzený zákonný sudca, keď odkazuje na § 3 ods. 3 zákona o súdoch. Podľa tohto zákona je zákonným „*sudca, ktorý vykonáva funkciu sudcu na príslušnom súde a bol určený v súlade so zákonom a s rozvrhom práce na konanie a rozhodovanie o prejednávanej veci. Ak súd rozhoduje v senáte, zákonnými sudcami sú všetci sudcovia určení podľa rozvrhu práce na konanie a rozhodovanie v senáte.*“.

Sťažovateľka tiež identifikuje právny základ rozhodovania najvyššieho súdu o vylúčení sudcov nižšieho stupňa práve v senáte (§ 16 ods. 1 tretia veta OSP) a právny základ vydávania rozvrhu práce [„*Predsedovia súdov zabezpečujú riadenie súdov v oblasti výkonu súdnictva najmä rozvrhom práce.*“ § 49 písm. a) zákona o súdoch]. Vzhľadom na požiadavky na rozvrh práce, resp. jeho limity sťažovateľka odkazuje na § 51 ods. 1 a 2 a § 52 ods. 7 zákona o súdoch. Podľa § 51 ods. 1 a 2 zákona o súdoch ak tento zákon neustanovuje inak, veci určené podľa predmetu konania sa v súlade s rozvrhom práce pridelujú jednotlivým senátom, samosudcom a súdnym úradníkom náhodným výberom

pomocou technických prostriedkov a programových prostriedkov schválených ministerstvom tak, aby bola vylúčená možnosť ovplyvňovania pridelenia vecí. Podmienka náhodného výberu je splnená vtedy, ak sa má vec prideliť jednému z aspoň dvoch senátov, samosudcov alebo súdnych úradníkov. Podľa § 52 ods. 7 zákona o súdoch (v znení účinnom do 30. apríla 2011, po tomto dni ide o prvú vetu § 52 ods. 7, pozn.) zmeny a dodatky rozvrhu práce, ktoré sa dotýkajú sudcov a súdnych úradníkov poverených konaním a rozhodovaním, vykoná predseda súdu spôsobom určeným v rozvrhu práce po ich prerokovaní v sudcovskej rade.

Sťažovateľka argumentuje aj rozhodnutím ústavného súdu sp. zn. IV. ÚS 191/08 a cituje jeho časti: *„Interpretáciou relevantných ustanovení možno dospieť k jednoznačnému záveru, že kľúčovými ustanoveniami vytvárajúcimi garancie pre dodržanie ústavou zaručeného práva na nestranný súd je práve ustanovenie určujúce pridelovanie vecí systémom tzv. náhodného výberu (§ 51 ods. 1 zákona o súdoch), ako aj ustanovenie stanovujúce kritéria uvedeného systému, a síce takú podmienku systému náhodného výberu predpokladajúcu výber aspoň z dvoch senátov, samosudcov, súdnych úradníkov alebo notárov (§ 51 ods. 2 zákona o súdoch). ... Zákonné normy, ktorými sú § 49 písm. a) a § 50 ods. 2 písm. a) zákona o súdoch, určujú právomoc predsedu súdu (v tomto prípade predsedu najvyššieho súdu) vymedziť okruh senátov poverených vybavovaním agendy určitého druhu, samozrejme za súčasného dodržania jednej z garancií práva na nestranný súd poskytovanej § 51 ods. 2 zákona o súdoch, ktorou je okruh aspoň dvoch senátov.“*

Na základe už uvedeného sťažovateľka usudzuje, že predmetný rozvrh práce bol zmenený tak, že sa dostal do rozporu s § 51 ods. 1 a 2 zákona o súdoch, keďže vo všetkých veciach vylúčenia sudcov krajských súdov rozhoduje na jeho základe iba jeden senát, a to senát 1C. Keďže na základe takého rozvrhu práce došlo k prideleniu veci do senátu 1C, ktorý vec rozhodol, napadnutý postup najvyššieho súdu bol v rozpore s § 51 ods. 1 a 2 zákona o súdoch.

Ďalej sťažovateľka odkazuje na vymedzenie zákonného sudcu ako sudcu, ktorý spĺňa podmienky ustanovené na funkciu sudcu a bol určený na rozhodnutie veci v súlade s rozvrhom práce (II. ÚS 47/99, III. ÚS 202/02) a tiež sudcu, ktorému bola vec pridelená

z dôvodu vylúčenia iného sudcu pre zaujatosť, alebo pre iné dôvody (II. ÚS 118/02, II. ÚS 119/02). Následne v sťažnosti konštatuje, že senát najvyššieho súdu, ktorý vec rozhodol, nemožno považovať za senát určený v súlade s rozvrhom práce, keďže už spomenuté opatrenie, ktorým sa rozvrh práce zmenil a v dôsledku tejto zmeny došlo k prideleniu veci senátu 1C, nemožno považovať za zmenu, ktorá by bola súladná so zákonom o súdoch.

Sťažovateľka tiež ponúka ďalšiu argumentáciu, na základe ktorej konštatuje, že nemôže byť sporné, že právo vyjadrené v čl. 48 ods. 1 ústavy predstavuje vo svojej povahe maximu, ktorú je povinný rešpektovať každý orgán verejnej moci. Normy jednoduchého (zákonného a podzákonného) práva z hľadiska vyjadrenia tejto maximy jej dávajú kauzistickú normatívnu povahu a sú jej podrobnejším rozvedením. Z tohto výkladu sa podáva, že naplnenie idey nebyť odňatý zákonnému sudcovi potom znamená, že jej porušenie môže byť založené akýmkoľvek konaním, postupom či aktom, ktoré nerešpektuje túto jej povahu a je spôsobilé založiť jej negovanie (porušenie) bez ohľadu na to, či je ihneď na prvý pohľad rozpoznateľné ako akt, konanie či postup v konkrétnej veci, alebo ide o akt, konanie a postup, ktorý sa z hľadiska formálneho na prvý pohľad javí ako taký, ktorý pri splnení všetkých podmienok má inak povahu normatívnu, avšak v dôsledku nerešpektovania tejto povahy nadobúda povahu individuálnu. V abstraktnom ponímaní je rozvrh práce súdu a každé jeho doplnenie vo svojej povahe opatrením normatívnej povahy, keďže jeho tvorba a ním stanovené pravidlá musia rešpektovať popri ostatných maximách aj opísanú maximu práva nebyť odňatý zákonnému sudcovi, čo je možné zabezpečiť len tým, že predvídateľným spôsobom stanoví také pravidlá, pri splnení ktorých bude vec pridelená vždy zákonnému sudcovi. Kto je zákonným sudcom, sa podáva najmä v ustanoveniach § 50 a § 51 zákona o súdoch, z ktorých je možné dôvodiť, že normatívnymi kautelami v právnom myslení konsenzuálneho vnímania tohto pojmu sú najmä:

- predvídateľnosť a abstraktné vymedzenie možnosti zmien senátov, sudcov, samosudcov, predsedov senátov a súdnych úradníkov (§ 50),
- pridelenie veci pomocou technických prostriedkov a programových prostriedkov schválených ministerstvom (§ 51),
- vylúčenie možnosti ovplyvňovania pridelenia vecí (§ 51).

Uvedené kautely sú vo vzájomnom vzťahu kautelami usporiadanými kumulatívne a nedostatok rešpektovania ktorejkoľvek z nich je spôsobilé založiť dotknutie práva nebyť odňatý zákonnému sudcovi.

Podľa názoru sťažovateľky je zrejmé, že opatrenie predsedu najvyššieho súdu z 30. júna 2010 uvedené kautely nerešpektuje, nemožno ho považovať za rozvrh práce, preto pridelenie veci určitému senátu na základe takéhoto opatrenia nemôže byť určením zákonného sudcu v súlade s rozvrhom práce. Preto uzatvára, že keďže uznesenie najvyššieho súdu sp. zn. 1 Nc 35/2010 z 31. augusta 2010 vydal iný senát než senát určený podľa § 51 ods. 1 a 2 zákona o súdoch a vydal ho podľa opatrenia, ktoré nemožno považovať za rozvrh práce, uznesením a postupom, ktoré jeho vydaniu predchádzalo, bolo porušené jej základné právo na prerokovanie veci nezávislým a nestranným súdom v zmysle čl. 46 ods. 1 ústavy a základné právo na zákaz odňatia zákonnému sudcovi v zmysle čl. 48 ods. 1 ústavy.

3.4 Na základe už uvedeného sťažovateľka navrhla, aby ústavný súd po prijatí sťažnosti na ďalšie konanie nálezom takto rozhodol:

„1. Základné právo sťažovateľky na súdnu ochranu zaručené čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky a základné právo sťažovateľky na zákaz odňatia jej zákonnému sudcovi zaručené čl. 48 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky uznesením Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 1 Nc 35/2010 zo dňa 31. augusta 2010 a postupom Najvyššieho súdu Slovenskej republiky v uvedenom konaní sp. zn. 1 Nc 35/2010, v dôsledku ktorého bola vec o rozhodnutí o vylúčení sudcov Krajského súdu v Bratislave JUDr. M. M., JUDr. L. P., JUDr. J. M. z prejednávania a rozhodovania veci vedenej na tomto súde pod sp. zn. 6Co 179/2010, 6NcC 8/2010, pridelená do senátu 1C občianskoprávneho kolégia, porušené bolo.

2. Uznesenie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 1 Nc 35/2010 zo dňa 31. augusta 2010 sa zrušuje a vec sa mu vracia na ďalšie konanie.“

4. K sťažnosti sa prostredníctvom svojho predsedu vyjadril najvyšší súd ako sťažovateľkou identifikovaný porušovateľ práva. Vo vyjadrení doručenom ústavnému súdu 14. februára 2011 najvyšší súd s argumentáciou sťažovateľky nesúhlasil.

4.1 Na tvrdenie sťažovateľky o nesprávnom napadnutého rozhodnutia a jeho odôvodnenia, ktorým nedošlo k vylúčeniu predmetných sudcov krajského súdu, najvyšší súd uviedol, že samotná skutočnosť, že sťažovateľka vyjadruje nespokojnosť s rozhodnutím najvyššieho súdu, nepostačuje na to, aby ústavný súd vyhovel jej sťažnosti. Základné právo na spravodlivé súdne konanie podľa čl. 46 ods. 1 ústavy (aj právo podľa čl. 6 ods. 1 dohovoru) neznamena právo na to, aby bol účastník konania pred všeobecným súdom úspešný, teda aby bolo rozhodnuté v súlade s jeho požiadavkami, resp. s jeho právnymi názormi. Z opačného pohľadu možno povedať, že neúspech v súdnom konaní nemožno považovať za porušenie základného práva. Je v právomoci všeobecných súdov vykladať a aplikovať zákony. Pokiaľ tento výklad nie je arbitrárny a je náležite zdôvodnený, ústavný súd nemá dôvod doň zasahovať (odkaz na uznesenie ústavného súdu sp. zn. III. ÚS 267/08 z 3. septembra 2008).

Následne najvyšší súd argumentoval doktrínou subsidiarity ústavného súdu, keď konštatoval, že ústavný súd vo svojich rozhodnutiach uvádza, že nie je zásadne oprávnený preskúmať a posudzovať právne názory všeobecného súdu, ktoré ho pri výklade a uplatňovaní zákonov viedli k rozhodnutiu, ani preskúmať, či v konaní pred všeobecnými súdmi bol alebo nebol náležite zistený skutkový stav a aké skutkové a právne závery zo skutkového stavu všeobecný súd vyvodil. Úloha ústavného súdu sa obmedzuje na kontrolu zlučiteľnosti účinkov takéhoto výkladu a uplatňovania s ústavou, resp. s medzinárodnými zmluvami o ľudských právach a základných slobodách. Z tohto postavenia ústavného súdu vyplýva, že môže preskúmať rozhodnutia všeobecných súdov len v prípade, ak v konaní, ktoré predchádzalo ich vydaniu, alebo samotným rozhodnutím došlo k porušeniu základného práva alebo slobody. Skutkové a právne závery všeobecného súdu môžu byť teda predmetom kontroly zo strany ústavného súdu vtedy, ak by vyvedené závery boli zjavne neodôvodnené alebo svojvoľné, a tak z ústavného hľadiska neospravedlňujúce a neudržateľné, a zároveň by mali za následok porušenie základného práva alebo slobody (odkaz na uznesenie ústavného súdu sp. zn. I. ÚS 325/09 z 28. októbra 2009).

Napadnuté rozhodnutie podľa názoru najvyššieho súdu nemožno považovať za svojvoľné alebo zjavne neodôvodnené, resp. za také, ktoré by popieralo zmysel práva na

súdnu ochranu, keďže najvyšší súd sa zaoberal všetkými skutkovými a právnymi okolnosťami prerokúvanej veci, tieto okolnosti podrobne popísal vo svojom uznesení sp. zn. 1 Nc 35/2010 z 31. augusta 2010 a toto uznesenie riadne odôvodnil. Podstatnou sa najvyššiemu súdu javí aj tá skutočnosť, že právne závery tohto uznesenia sú súladné s neskôr prijatým stanoviskom občianskoprávneho kolégia najvyššieho súdu sp. zn. Cpj 32/2010 zo 6. decembra 2010 k výkladu § 14 OSP, s ktorého návrhom vyslovili súhlas okrem iných aj Právnická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave a Generálna prokuratúra Slovenskej republiky. Najvyšší súd cituje aj právnu vetu tohto stanoviska: *„sama skutočnosť, že sudca v určitej občianskoprávnej veci dopadajúcej na jeho osobu a jeho osobné pomery uplatnil podaním žaloby na súde konkrétny nárok, nevyklučuje bez ďalšieho z prejednávania a rozhodovania veci sudcu určeného rozvrhom práce súdu, ktorý sám (rovnako ako súkromná osoba) podal (alebo nepodal) obdobnú žalobu.“* Sťažnosťou napadnuté rozhodnutie vychádza z judikatúry ESLP, pričom pri rozhodovaní bolo zohľadnených podstatne viac rozhodnutí tohto súdu ako je citovaných v sťažnosti. Senát 1C podľa názoru najvyššieho súdu otázku zaujatosti sudcov posúdil komplexne a v celej šírke a na rozdiel od sťažovateľky sa neuspokojil iba s čiastkovými argumentmi a odkazmi na niektoré rozhodnutia, ktoré boli navyše sťažovateľkou neucelene spracované, ako uvádza najvyšší súd.

Následne najvyšší súd interpretuje právo na zákonného sudcu. Právo na zákonného sudcu je podľa neho dôležitým základným občianskym právom zakotveným v čl. 48 ods. 1 ústavy. Súčasne je neodmysliteľným predpokladom ďalšieho základného práva, a to práva na súdnu ochranu upraveného v čl. 46 ods. 1 ústavy. Právo na zákonného sudcu predovšetkým znamená, že o právach a povinnostiach účastníka má rozhodnúť súd, a nie iný orgán, a ak v konkrétnej veci rozhoduje napr. správny orgán, má jeho rozhodnutia preskúmať súd. Pokiaľ by strannosť sudcu mala spôsobovať skutočnosť, že v určitej právnej veci dopadajúcej na jeho osobu a jeho osobné pomery uplatnil podaním žaloby na súde konkrétny nárok, ako to tvrdí sťažovateľka, potom by nevyhnutne boli stranní aj tí sudcovia, ktorí si obdobnú žalobu nepodali. Ak totiž sudca vyjadril vopred neprípustne svoj názor na vec a prejudikoval tým uplatnený nárok podaním žaloby, logicky a zákonite potom aj sudca, ktorý takúto žalobu nepodal, vyjadril svoj názor na vec, a to v negatívnom ponímaní. Pri takomto výklade nestrannosti sudcu by sa zákonite dospelo k záveru

o zaujatosti všetkých sudcov Slovenskej republiky, resp. minimálne všetkých tých, ktorí pôsobili ako sudcovia v období rozhodnom, čo je prevažná väčšina sudcov (na súdoch vyšších stupňov absolútna). V tomto prípade by sa dospelo k situácii, že tieto spory by nemal kto súdiť. Jednoznačne treba vychádzať zo zásady odmietnutia *denegatio iustitiae*, a teda ani tieto spory nemôžu byť výnimkou a súd musí rozhodnúť. Za zaujatého možno považovať iba žalobcu v danom konkrétnom spore a sudcov, ktorí majú vo vzťahu k nemu osobitný kvalitatívny vzťah (pozitívny alebo negatívny), ktorý by mohol ovplyvniť ich objektivnosť pri rozhodovaní v danej konkrétnej veci. Absurdne preto podľa vyjadrenia najvyššieho súdu vyznieva argument sťažovateľky o pomere sudcov JUDr. L. P. a JUDr. J. M. k žalovanej, teda sťažovateľke, z dôvodu, že vedú proti nej spor. Pokiaľ by uvedená skutočnosť mala byť relevantná z hľadiska posudzovania vzťahu sudcu k účastníkovi konania, znamenalo by to, že uvedení sudcovia, ako aj všetci ostatní sudcovia, ktorí sú alebo boli v akomkoľvek súdnom konaní so Slovenskou republikou, by boli bez ďalšieho vylúčení z prerokovania a rozhodovania súdnych sporov, kde je jedným z účastníkov Slovenská republika. Odkaz na rozhodnutie Najvyššieho súdu Českej republiky je v tejto súvislosti opätovne nenáležitý a vytrhnutý z kontextu. Citované rozhodnutie reaguje na situáciu, v ktorej fyzická osoba ako účastník konania voči prerokúvajúcim sudcom iniciovala trestné oznámenia a civilné súdne konania, pričom ani v danej veci nedošlo k vylúčeniu vec prerokúvajúcich sudcov, pretože sa nepreukázal ich vnútorný nepriateľský postoj k takémuto účastníkovi. V sťažnosťou napadnutej veci však takýto negatívny postoj vec prerokúvajúcich sudcov vo vzťahu k žalovanej – Slovenskej republike nebol nikým tvrdený a ani sa nedá predpokladať.

V súdnej praxi tak treba rozlišovať situáciu, keď sudca vystupuje ako žalobca, a teda je v pozícii bežného občana, ktorý sa domáha svojich práv na súde, vtedy mu nemôže byť na príťaž jeho sudcovský stav a odopretá spravodlivosť. Na druhej strane vystupuje sudca vo svojej funkcii ako nezávislá osoba, ktorej je zverená moc štátu rozhodovať spory. Nie je možné vychádzať z premisy, že máme súdy a sudcov nezodpovedných a neschopných objektivne rozhodnúť. Iný prístup a riešenie daného problému by viedlo aj k záveru, že o návrhoch na začatie konania o súlade ustanovení § 2 ods. 1 a 2 a § 29g ods. 1, 4, 8 a 9 zákona č. 120/1993 Z. z. o platových pomeroch niektorých ústavných činiteľov Slovenskej republiky v znení zákona č. 500/2010 Z. z. (podaných generálnym prokurátorom a skupinou

poslancov) vo vzťahu k sudcom by nemohol rozhodnúť ústavný súd, pretože by všetci jeho sudcovia boli zaujatí z dôvodu, že by mali rozhodovať o svojich platoch.

Súčasne najvyšší súd považuje za potrebné poukázať na ustálenú judikatúru ESĽP práve vo vzťahu k námietke účastníka konania o zaujatosti sudcu. Pri aplikácii čl. 6 ods. 1 dohovoru upravujúceho oblasť nadnárodnej ochrany práva na spravodlivé súdne konanie judikatúra uvádza, že súd, ktorý prerokúva námietku účastníka konania o zaujatosti sudcu, nerozhoduje o merite veci (sťažnosť č. 19231/91, rozhodnutie z 9. januára 1995). Jeho rozhodnutie sa týka len zloženia súdu, ktoré nie je občianskoprávneho charakteru v zmysle čl. 6 ods. 1 dohovoru, lebo ide o právo procesné [napr. rozhodnutie Maino v. Švajčiarsko, č. 19231/91, rozhodnutie Komisie z 21. mája 1997, Ocelot S. A. v. Švajčiarsko, č. 20873/92, nezverejnené; a v podobnom zmysle rozhodnutie Komisie z 2. marca 1994 Courtet v. Francúzsko, č. 18873/91, zbierka rozhodnutí (DR) 76-B, s. 37]. Pokiaľ by malo zloženie súdu vplyv na hlavné konanie a rozhodnutie v ňom prijaté, je potrebné pripomenúť, že podstata konania sa musí priamo dotýkať práv a záväzkov súkromného charakteru (Ringeisen v. Rakúsko, rozsudok zo 16. júla 1971, séria A, č. 13), o čo v konaní o námietke zaujatosti nejde (rozsudok z 11. decembra 2003 o prijateľnosti sťažnosti č. 58751/00 Jean-Marie Schreiber a Jean-Claude Boetsch v. Francúzsko). Európsky súd pre ľudské práva v prípadoch, ak je predmetom sťažnosti len námietka zaujatosti, že vo veci nerozhodovali nezávislé súdy, o takýchto námietkach nerozhoduje, pretože posudzuje charakter konania ako celok a sťažovateľa odkáže na koniec celého konania. V súlade s judikatúrou ESĽP postupoval aj ústavný súd (napr. III. ÚS 219/2010, I. ÚS 27/98, I. ÚS 130/06) a sťažnosti v tomto smere odmietal.

4.2 Vo vzťahu k tvrdeniu sťažovateľky o porušení jej práva na zákonného sudcu napadnutým postupom najvyšší súd uvádza, že ustanovenie § 51 zákona o súdoch upravuje spôsob pridelovania vecí podľa rozvrhu práce tak, že veci určené podľa predmetu konania sa v súlade s rozvrhom práce pridelujú jednotlivým senátom, samosudcom a súdnym úradníkom náhodným výberom pomocou technických prostriedkov a programových prostriedkov schválených ministerstvom tak, aby bola vylúčená možnosť ovplyvňovania pridelenia vecí. Splnenie podmienky náhodného výberu zákon spája s možnosťou pridelenia vecí jednému z aspoň dvoch senátov, samosudcov alebo súdnych úradníkov.

Podľa najvyššieho súdu, rovnako ako to uvádza sťažovateľka, citujúc ústavný súd, niet pochyb o tom, že ustanovenie § 51 zákona o súdoch je kľúčovým ustanovením vytvárajúcim garancie dodržiavania ústavou zaručeného práva na zákonného sudcu. Uvedené ustanovenie však obsahuje okrem odsekov 1 a 2, ktoré sťažovateľka cituje, ešte ďalších osem. V treťom odseku tohto ustanovenia zákon o súdoch upravuje celý rad výnimiek, kedy sa spôsob pridelenia vecí náhodným výberom nepoužije a veci sa pridelujú v súlade s rozvrhom práce spôsobom určeným v rozvrhu práce tak, aby bola vylúčená možnosť ovplyvňovania pridelenia vecí. Tak to je v prípadoch rozhodovania o ustanovení obhajcu, o príkaze na zatknutie, o väzbe, o príkaze na domovú prehliadku, o príkaze na odpočúvanie a záznam telekomunikačných činností, o príkaze na vyhotovovanie obrazových, zvukových alebo iných záznamov, o príkaze na vyšetrovanie duševného stavu, o súhlase na použitie informačno-technických prostriedkov, o predbežnom opatrení podľa osobitného zákona a v ďalších prípadoch ustanovených osobitným zákonom. Výnimky sa teda týkajú zabezpečovacích prostriedkov pre účely trestného konania, prostriedkov na dočasnú úpravu pomerov účastníkov v civilnom procese a tretiu skupinu výnimiek predstavujú bližšie nešpecifikované prípady ustanovené osobitným predpisom. Všetky výnimky majú spoločné znaky, a to osobitný charakter predmetu konania a potrebu pohotového a urýchleného rozhodnutia. Najvyšší súd interpretuje tretiu skupinu výnimiek tak, že zákonodarca ňou výslovne ponechal možnosť subjektu oprávnenému, teda predsedovi súdu, aby operatívne v prípade potreby pridelil určité veci odchylným spôsobom ako náhodným výberom.

Rozhodovanie vo veciach vylúčenia sudcov krajských súdov podľa názoru najvyššieho súdu nepochybne patrí medzi tretiu skupinu výnimiek. Podmienky a postup pre rozhodovanie o vylúčení sudcu z prejednávania a rozhodnutia vecí upravuje § 14 a nasl. OSP (t. j. osobitný zákon v intenciách odseku 3 § 51 zákona o súdoch). Pre rozhodnutie je ustanovená zákonná lehota desať dní od predloženia veci. O vylúčení sudcu rozhoduje nadriadený súd v senáte. Nadriadeným súdom je súd určený v zmysle organizačných vzťahov vo vnútri súdnej sústavy. Rozhodnutie nadriadeného súdu je rozhodnutím v mimoinštančnom postupe, tzn. že je jediným rozhodnutím bez možnosti opravného konania, teda nie v rámci inštančných vzťahov; na tieto zásadné rozdiely napokon veľmi jasne upozornil aj ústavný súd v náleze sp. zn. III. ÚS 164/03 zo 14. januára 2004.

Prijatie zmeny rozvrhu práce je vo vyjadrení najvyššieho súdu odôvodnené tak, že sústredením agendy vylúčenia sudcov krajských súdov do senátu 1C sa riešil operatívne stav, ktorý bol v občianskoprávnom kolégiu. Kolégium bolo značne personálne poddimenzované, blížilo sa obdobie letných dovolení, kedy si celé senáty čerpali riadnu dovolenku na zotavenie, takže hrozilo, že zákonná lehota desať dní pre rozhodnutie podľa § 16 OSP nebude dodržiavaná. Preto bolo podľa názoru najvyššieho súdu potrebné operatívne prikročiť k riešeniu situácie postupom podľa § 52 ods. 7 zákona o súdoch a prijať zmenu rozvrhu práce (opatrenie predsedu najvyššieho súdu Spr 101/2010-10, Spr 1321/2009 z 30. júna 2010), pričom pri rozhodovaní bolo zohľadnené, že senát 1C mal jeden z najlepších stavov nevybavených vecí v kolégiu, čo sa týka počtu nerozhodnutých vecí. Uvedené opatrenie bolo vydané v súlade s ustanovením § 51 ods. 3 zákona o súdoch, rešpektujúc normatívne kautely pojmu zákonného sudcu, ktoré vyplývajú z ustanovenia § 51 zákona o súdoch.

Najvyšší súd tak tvrdí, že vec, ktorá je predmetom sťažnosti, bola z uvedených dôvodov bez akýchkoľvek pochybností pridelená senátu v súlade s rozvrhom práce na rok 2010, teda zákonným sudcom, a preto právo sťažovateľky na zákaz odňatia zákonnému sudcovi v zmysle čl. 48 ods. 1 ústavy porušené nebolo.

Najvyšší súd tiež uvádza, že predmetnú vec bude v zmysle rozvrhu práce Krajského súdu v Bratislave na rok 2011 i tak prerokúvať a rozhodovať senát v novom zložení, pretože JUDr. L. P. pôsobí od 1. januára 2011 v obchodnom kolégiu krajského súdu a JUDr. J. M. bol prerušený výkon funkcie sudcu.

Keďže najvyšší súd nesúhlasí so závermi sťažovateľky, navrhuje, aby ústavný súd jej sťažnosti nevyhovel.

5. Na vyjadrenie najvyššieho súdu reagovala sťažovateľka stanoviskom doručeným ústavnému súdu 2. marca 2011.

5.1 K argumentácii najvyššieho súdu v časti týkajúcej sa problematiky subsidiarity rozhodovania ústavného súdu v rámci merita napadnutého rozhodnutia o nevylúčení sudcov uviedla, že podstatou jej námietky bolo práve tvrdenie, že najvyšší súd vyložil a uplatnil § 14 OSP na posudzovaný prípad spôsobom, ktorý nie je zlučiteľný s ústavou a dohovorom,

keďže v prípade sudcov JUDr. L. P. a JUDr. J. M. prerokujúcich a rozhodujúcich v predmetnej veci existujú dôvodné pochybnosti o nestrannosti každého z nich z objektívneho hľadiska.

Sťažovateľka v prvom rade poukázala na to, že sú to práve konkrétne okolnosti každého jednotlivého prípadu, od ktorých závisí, či spôsobujú vznik dôvodných pochybností na strane účastníka konania a tretích osôb o nedostatku nestrannosti (nezaujatosti) sudcu. Tak je to aj pri posúdení nestrannosti (nezaujatosti) sudcu, ktorý má prerokovať a rozhodnúť občianskoprávnu vec dopadajúcu na osobu iného sudcu (v postavení účastníka konania) a jeho osobné pomery v situáciách, keď si sám sudca, ktorý má vec prerokovať a rozhodnúť, rovnako (ako súkromná osoba) podal obdobnú žalobu. A preto sú to práve významné skutkové okolnosti prípadu posudzovaného v tejto sťažnosti, ktoré podľa názoru sťažovateľky spôsobujú dôvodné pochybnosti o nestrannosti uvedených dvoch sudcov. Tak JUDr. L. P. (vo veci jej antidiskriminačnej žaloby sa koná na Okresnom súde Bratislava II pod sp. zn. 11 C 23/2010), ako aj JUDr. J. M. (jeho vec je vedená na Okresnom súde Bratislava I pod sp. zn. 8 C 242/08) podali proti sťažovateľke takmer rovnakú žalobu, akú podal žalobca JUDr. O. G. Ich žaloby sú založené nielen na takmer identických skutkových tvrdeniach v porovnaní s vecou prerokúvanou na krajskom súde vedenou pod sp. zn. 6 Co 179/2010 (odlišnosti vyplývajú najmä zo skutočnosti, že žalobca JUDr. O. G. pôsobí na inom súde ako uvedení dvaja sudcovia), ale jej obsahom je aj úplne totožné právne hodnotenie veci, ktorým každý z nich zdôvodňuje opodstatnenosť uplatneného nároku. Obaja, JUDr. L. P., ako aj JUDr. J. M. zhodne so žalobcom JUDr. O. G. zastávajú názor, že (i) v ich prípade dochádzalo k zjavnej diskriminácii v odmeňovaní oproti odmeňovaniu sudcov Špeciálneho súdu, a tak došlo k porušeniu zásady rovného zaobchádzania v rámci odmeňovania podľa zákona č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon) (ďalej len „antidiskriminačný zákon“), (ii) v príčinnej súvislosti s týmto porušením sa značne znížila ich vážnosť a dôstojnosť, (iii) existuje tu nárok na náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch, (iv) výška náhrady je rovná rozdielu medzi príplatkom vyplácaným špeciálnym sudcom a príplatkom, ktorý dostával každý z nich. Takto vyjadrený právny názor oboch sudcov hoci aj v žalobe nimi podanej v postavení súkromnej osoby predstavuje kvalifikovaný právny

názor aj na vec žalobcu JUDr. O. G. Sťažovateľka tak trvá na tom, že, v takejto situácii existujú dôvodné pochybnosti, či v konaní vo veci vedenej na krajskom súde pod sp. zn. 6 Co 179/2010 (meritum veci v druhom stupni) môžu konať nestranné (nezaujato).

Po druhé, sťažovateľka je toho názoru, že sudca, ktorý nepodal žalobu, ktorou by si voči sťažovateľke (prípadne proti inému do úvahy prichádzajúcemu odporcovi) uplatnil čo do základu (právneho dôvodu) rovnaký nárok ako žalobca JUDr. O. G., nie je len z dôvodu nepodania takejto žaloby vylúčený z prerokúvania a rozhodovania nároku uplatneného žalobcom JUDr. O. G. alebo nároku obdobného. Preto sťažovateľka v druhej časti sťažnosti, ako sama konštatuje, ani netvrdila, že z uvedeného dôvodu je z prerokúvania a rozhodovania veci vedenej na krajskom súde pod sp. zn. 6 Co 179/2010, 6 NcC 8/2010 (veci Okresného súdu Bratislava I sp. zn. 7 C 133/2009) vylúčený sudca JUDr. M. M.

Podľa názoru sťažovateľky len z toho, že určitý sudca nepodal obdobnú žalobu ako žalobca JUDr. O. G., nemožno bez ďalšieho usudzovať nič o právnom názore na takto uplatnený nárok, a to ani v prípade, že sa takýto sudca nachádza v obdobnej situácii ako uvedený žalobca. Nie je možné bez ďalšieho tvrdiť, že nepodaním žaloby takýto sudca vyjadruje svoj názor na vec, a to v negatívnom ponímaní. K nepodaniu žaloby môže dôjsť aj z iných pohnútok či dôvodov ako len z dôvodu, že podľa názoru sudcu, ktorý je v obdobnej situácii ako JUDr. O. G., mu takýto nárok podľa platného práva nepatrí (takýmto dôvodom môže byť napríklad neochota byť účastníkom súdneho konania). Podľa slovenského právneho poriadku totiž ani sudca ako súkromná osoba nie je povinný uplatňovať svoje práva na súde a je vecou jeho slobodného rozhodnutia, či svoje právo na súde uplatní alebo nie. Navyše, ak by sa podľa sťažovateľky aj pripustilo, že jediným dôvodom, pre ktorý takýto sudca nepodal obdobnú žalobu, je jeho (koncepčný – východiskový) právny názor o neodôvodnenosti takéhoto nároku, jeho právny názor sa môže formovať a aj meniť bez toho, aby došlo k popretiu alebo odchýlke od právneho názoru sudcu presadzovaného vo vlastnom spore. Úvaha uvedená vo vyjadrení najvyššieho súdu o tom, že „... *pokiaľ by strannosť sudcu mala spôsobovať skutočnosť, že v určitej právnej veci dopadajúcej na jeho osobu a jeho osobné pomery uplatnil podaním žaloby na súde konkrétny nárok, ako to tvrdí sťažovateľka, potom by boli stranní aj tí sudcovia, ktorí si obdobnú žalobu nepodali*“, je preto nepodložená. A následný záver o tom, že by potom tieto spory nemal kto súdiť,

je podľa sťažovateľky implikáciou vychádzajúcou z nesprávnej premisy, a tak len konštruktom, ktorý v otázke sporu o vylúčenie sudcov, ktorí si obdobnú žalobu podali, nemá žiadnu relevanciu.

Sťažovateľka reagovala aj na časť vyjadrenia najvyššieho súdu, v ktorej uviedol, že „... *Európsky súd pre ľudské práva v prípadoch, ak je predmetom sťažnosti len námietka zaujatosti, že vo veci nerozhodovali nezávislé súdy, o takýchto námietkach nerozhoduje, pretože posudzuje charakter konania ako celok a sťažovateľa odkáže na koniec celého konania. V súlade s judikatúrou Európskeho súdu pre ľudské práva postupoval aj Ústavný súd SR (napr. III. ÚS 219/2010, I. ÚS 27/98, I. ÚS 130/06) a sťažnosti v tomto smere odmieta.*“.

Najvyšší súd s poukazom na rozhodnutie ústavného súdu (III. ÚS 164/03) vo vyjadrení zdôraznil, že o vylúčení sudcu rozhoduje nadriadený súd v senáte. Nadriadeným súdom je súd určený v zmysle organizačných vzťahov vo vnútri súdnej sústavy. Rozhodnutie nadriadeného súdu je rozhodnutím v mimo inštančnom postupe, to znamená, že je jediným rozhodnutím bez možnosti opravného konania, teda nie v rámci inštančných vzťahov. Názor ústavného súdu uvedený v uznesení č. k. III. ÚS 219/2010-10, že uznesenie krajského súdu o tom, že sudkyňa nie je vylúčená z prerokúvania a rozhodovania danej veci, bolo možné napadnúť mimoriadnym opravným prostriedkom – dovolaním podľa § 237 písm. g) OSP, je podľa sťažovateľky ojedinelý a podľa jej názoru nesprávny, keďže krajský súd tu nie je odvolacím súdom, ale súdom nadriadeným. Sťažovateľka v tejto súvislosti dáva do pozornosti napríklad nálezy ústavného súdu sp. zn. III. ÚS 47/05 a sp. zn. I. ÚS 265/05, v ktorých ústavný súd vyslovil porušenie čl. 46 ods. 1 ústavy a čl. 6 ods. 1 dohovoru rozhodnutím nadriadeného súdu o nevyhlúčení sudcu z prerokúvania a rozhodovania veci. Navyše, podľa sťažovateľky v situácii, keď občianskoprávne kolégium najvyššieho súdu už zaujalo 6. decembra 2010 stanovisko k výkladu § 14 ods. 1 OSP, a to vo vzťahu k obdobným prípadom aké sa týkajú tejto sťažnosti, a je veľmi nepravdepodobné, že by sa najvyšší súd ako dovolací súd od takéhoto stanoviska pri rozhodnutí o dovolaní sťažovateľky odchýlil a zaujal by názor zastavaný sťažovateľkou, by dovolanie nebolo efektívnym prostriedkom nápravy.

Z už uvedených dôvodov bola sťažovateľka toho názoru, že ústavný súd rozhodol správne, ak jej sťažnosť prijal na ďalšie konanie, a je daná jeho právomoc o nej rozhodnúť.

5.2 Na argumentáciu najvyššieho súdu o výnimkách z pridelenia vecí náhodným výberom, medzi ktoré má patriť aj možnosť predsedu súdu operatívne reagovať a v prípade potreby prideliť vec inak ako náhodným výberom, reagovala sťažovateľka tak, že pripomenula, že výnimky z náhodného pridelovania vecí nemožno vykladať extenzívne a už vôbec ich nie je možné aplikovať tak, že dochádza k vytvoreniu nového pravidla, ktoré prípady výnimiek *contra verbis legis* rozširuje nad výpočet stanovený v § 51 ods. 3 zákona o súdoch. Podľa jej názoru totiž ustanovenie určujúce pridelovanie vecí systémom tzv. náhodného výberu (§ 51 ods. 1 zákona o súdoch), ako aj ustanovenie stanovujúce kritériá uvedeného systému, a síce takú podmienku systému náhodného výberu predpokladajúcu výber aspoň z dvoch senátov, samosudcov, súdnych úradníkov alebo notárov (§ 51 ods. 2 zákona o súdoch) sú kľúčovými ustanoveniami vytvárajúcimi garancie pre dodržanie ústavou zaručeného práva na nestranný súd.

Z ustanovenia § 51 ods. 3 zákona o súdoch podľa sťažovateľky vyplýva, že spôsob pridelenia vecí náhodným výberom sa nepoužije, ak ide o potrebu pridelenia vecí na rozhodnutie bez zbytočného odkladu v prípadoch rozhodovania explicitne uvedených v tomto ustanovení (rozhodovanie o ustanovení obhajcu, o príkaze na zatknutie, o väzbe, o príkaze na domovú prehliadku, o príkaze na odpočúvanie a záznam telekomunikačných činností, o príkaze na vyhotovovanie obrazových, zvukových alebo iných záznamov, o príkaze na vyšetrovanie duševného stavu, o súhlase na použitie informačno-technických prostriedkov, o predbežnom opatrení podľa osobitného zákona) a v ďalších prípadoch ustanovených osobitným zákonom. Osobitný zákon teda musí stanoviť prípad, kedy sa spôsob pridelenia vecí náhodným spôsobom nepoužije. Ako príklad takéhoto osobitného zákona uvádza sťažovateľka § 328 ods. 2 Trestného poriadku. Sťažovateľka konštatuje, že rozhodovanie o vylúčení sudcu z prerokovania a rozhodnutia veci je síce upravené osobitným zákonom, tak je to napokon aj v iných prípadoch rozhodovania explicitne uvedených v § 51 ods. 3 zákona o súdoch, nejde však o osobitný zákon v intenciách § 51 ods. 3 zákona o súdoch, keďže OSP v súvislosti s rozhodovaním o tom, či je sudca vylúčený (§ 16 OSP), neustanovuje odchylnú úpravu od § 51 ods. 1 a § 51 ods. 2 zákona o súdoch.

Výklad ustanovenia § 51 ods. 3 zákona o súdoch, podľa ktorého vo všetkých bližšie nešpecifikovaných prípadoch (rozhodovania) upravených osobitným zákonom je podľa zákona o súdoch ponechaná možnosť predsedovi súdu, aby operatívne v prípade potreby pridelil určité veci odchylným spôsobom ako náhodným výberom, je podľa názoru sťažovateľky zjavne svojvoľný, a tak z ústavného hľadiska neospravedlňiteľný a neudržateľný.

Námietky predpojatosti

6. Dňa 21. apríla 2011 bola ústavnému súdu doručená „*Námietka predpojatosti sudcu Ústavného súdu Slovenskej republiky*“ podaná najvyšším súdom, ktorou tento odmietol sudcu Juraja Horvátha a žiadal jeho vylúčenie z konania a rozhodovania vo veci vedenej pod sp. zn. II. ÚS 16/2011. Ústavný súd rozhodnutím sp. zn. III. ÚS 257/2011 sudcu ústavného súdu Juraja Horvátha vylúčil z konania a rozhodovania v predmetnej veci.

V zmysle rozvrhu práce ústavného súdu bol na zastupovanie vylúčeného sudcu druhého senátu Juraja Horvátha určený sudca prvého senátu ústavného súdu Milan Ľalík.

Dňa 12. októbra 2011 bolo ústavnému súdu doručené vyhlásenie sťažovateľky, ktorým odmieta sudcu Milana Ľalíka pre jeho predpojatosť. Ústavný súd rozhodnutím sp. zn. III. ÚS 72/2012 nevyhlásil sudcu ústavného súdu Milana Ľalíka z konania a rozhodovania veci sp. zn. II. ÚS 16/2011.

Verejné pojednávanie na ústavnom súde

Verejné pojednávanie za účasti právneho zástupcu sťažovateľky JUDr. A. M. a predsedníčky senátu, ktorý vydal napadnuté rozhodnutie, JUDr. J. B. sa uskutočnilo 11. septembra 2013. Právny zástupca sťažovateľky upozornil na nález ústavného súdu sp. zn. III. ÚS 46/2012, z ktorého citoval pasáž: *«chápanie tretej skupiny výnimiek, tak ako prezentoval predseda najvyššieho súdu je prinajmenšom svojrázne a nakoľko o vylúčení ovplyvňovania pridelenia vecí registra „Nc“ tak, ako to aj v prípade zákonných výnimiek požaduje § 51 ods. 3 zákona o súdoch, možno v danom prípade len ťažko hovoriť.»* Vo vzťahu k otázke nestrannosti sudcov právny zástupca zdôraznil, že predmetom tohto prieskumu nie je subjektívny test, či spomenutí sudcovia JUDr. L. P. a JUDr. J. M. boli

alebo neboli interne subjektívne zaujatí, ale či sa ako nezaujatí javili. V predmetnej veci sú dané konkrétne okolnosti, a to práve to, že uvedení dvaja sudcovia si podali skutkovo takmer identickú a z hľadiska právnej kvalifikácie totožnú žalobu ako sudca G. Znamená to, že takíto sudcovia, použivúc aj prizmu objektívneho testu, ale aj interpretáciu nestrannosti z hľadiska toho, že má byť chránená dôvera verejnosti v nestranné vykonávanie súdnictva, nemôžu poskytovať dostatočné záruky, že budú vykonávať svoju sudcovskú funkciu nestranne.

Na otázku predsedu senátu ústavného súdu, či má sťažnosť preventívny charakter ochrany práv, pretože daní sudcovia ešte nerozhodovali, právny zástupca prisvedčil. Sudkyňa JUDr. B. následne uviedla, že aj Európsky súd pre ľudské práva námietky zaujatosti nerieši z celého komplexu a posudzuje charakter konania ako celok a sťažovateľa odkáže vždy na koniec konania ako takého. To znamená, že pokiaľ aj sám právny zástupca sťažovateľky uviedol, že má preventívny charakter, tak v tomto smere poukázala na to, že JUDr. M. nebol ani v čase vydania odkladu vykonateľnosti rozhodnutia najvyššieho súdu (ústavným súdom, pozn.) už činným sudcom krajského súdu a JUDr. P. v tom čase už takisto nepôsobila na občianskoprávnom úseku, pretože bola presunutá na obchodné kolégium. Napokon k tomu uviedla, že v čase účinnosti pôvodného znenia zákona o súdoch bolo možné iné prerozdelenie vecí, teda § 51a zákona o súdoch nadobudol účinnosť až podstatne neskôr, takže ani jeden z týchto sudcov by v čase rozhodovania o odklade už nemohol rozhodovať. Právny zástupca sťažovateľky neskôr ešte uviedol, že jestvujú rozhodnutia ústavného súdu, ktorými posudzoval námietky zaujatosti aj pred meritórnym rozhodnutím vo veci.

Predseda senátu zástupkyni najvyššieho súdu položil otázku, prečo došlo k zmene rozvrhu práce, k redukcii len na jeden senát a taktiež prečo sa to neskôr opätovne zmenilo v roku 2011, keď znova polovica nápadu ostala v senáte 1C a druhá polovica sa presunula už nie pre všetky senáty najvyššieho súdu, ale iba pre senát 7C. Podľa JUDr. B. bolo potrebné reagovať v tom čase na situáciu, pretože k 1. júlu 2011 malo občianskoprávne kolégium nevybavených 96 námietok zaujatostí, pričom pracovalo celkovo celé kolégium obsiahnuté zo šiestich senátov, ktoré boli trojčlenné, a malo nápad 1099 vecí. Počet Nc vecí neustále narastal a bolo potrebné k blížiacemu sa letnému obdobiu splniť desaťdňovú

lehotu, ktorú zákon striktné stanovoval na rozhodnutie, a ostatné senáty si brali dovolenku s tým, že mesiac vôbec nerozhodovali, prípadne rozhodovali podstatne menej vecí, keďže čerpali v celosti dovolenku. Z tohto pohľadu aj kolégium odporučilo predsedovi najvyššieho súdu, aby túto situáciu riešil s tým, že táto celá agenda bude daná senátu 1C a síce z toho dôvodu, že tento pozostával z predsedníčky kolégia – JUDr. B., druhá zastupujúca predsedníčka bola v tom čase podpredsedníčka súdu JUDr. Š. a tretím členom bol JUDr. D. Tento senát mal podstatne znížený nápad vzhľadom na dve členky, ktoré zároveň vykonávali uvedené funkcie. Pracoval teda s podstatne menším množstvom vecí a vzhľadom na potrebu operatívne túto situáciu riešiť sa sudcovia dohodli, že budú dovolenku čerpať po týždni, aby rozhodovanie stihli.

Predsa senátu sa zástupkyne odporcu ešte spýtal, či jestvuje rozhodnutie občianskoprávneho kolégia ako návrh smerujúci predsedovi najvyššieho súdu. Podľa JUDr. B. kolégium rozhodnutia neprijíma, teda išlo len o prerokovanie návrhu. Ďalej uviedla, že dôvodom opätovného rozdelenia rozhodovania o námietkach do dvoch senátov bola špecializácia rozhodovania v rámci kolégia. Na otázku predsedu senátu, či sa počas daných troch mesiacov stihli vybaviť všetky veci Nc, zástupkyňa odporcu odpovedala kladne. Na to k otázke zákonného sudcu reagoval právny zástupca sťažovateľky tým, že princíp náhodného pridelovania vecí spomedzi dvoch sudcov, resp. dvoch senátov je kľúčovým ustanovením práva na nestranný súd, a preto ho nemožno ospravedlňovať takými okolnosťami, ako je dovolenkové obdobie.

Po skončení pojednávania bol vyhlásený nález.

II.

7. Ústavný súd si vyžiadal spis Okresného súdu Bratislava I JUDr. O. G. v. ministerstvo spravodlivosti – Slovenská republika sp. zn. 7 C 133/09, spis Okresného súdu Bratislava II JUDr. D. K. a spol. vrátane JUDr. T. R. a JUDr. L. P. v. ministerstvo spravodlivosti, Národná Rada Slovenskej republiky, Okresný súd Bratislava I – Slovenská republika sp. zn. 18 C 225/08 a Okresného súdu Bratislava I JUDr. J. M. v. ministerstvo spravodlivosti, Národná Rada Slovenskej republiky – Slovenská republika sp. zn.

8 C 242/08. Taktiež mal k dispozícii spisy Okresného súdu Bratislava I JUDr. M. S. sp. zn. 7 C 85/08, JUDr. A. G. sp. zn. 7 C 63/07, JUDr. K. Š. sp. zn. 7 C 220/09, JUDr. D. B. sp. zn. 7 C 24/2010 a JUDr. M. K. sp. zn. 7 C 34/10. V týchto veciach bola konajúcou sudkyňou JUDr. R.

Ústavný súd považuje za potrebné popísať priebeh konania, v ktorom boli žalobkyňami JUDr. R. a JUDr. P. Sedemnást' sudkýň Okresného súdu Bratislava I podalo 29. decembra 2008 žalobu proti ministerstvu spravodlivosti, národnej rade a vlastnému okresnému súdu a žiadali, aby súd určil, že odmeňovanie navrhovateliek je v rozpore so zásadou rovnakého zaobchádzania, a stanovil odporcom povinnosť zaplatiť každej po 4 567 200 Sk. V súvislosti s touto žalobou sa všetci sudcovia okresného súdu stručne, spôsobom cítim – necítim sa byť zaujatý/zaujatá vyjadrili k svojej nestrannosti. Na základe toho Krajský súd v Bratislave vylúčil všetkých sudcov okresného súdu a prikázal ju Okresnému súdu Bratislava II. Žalobkyne ďalej žalobu rozšírili o sumu pokrývajúcu obdobie od 1. januára 2009 do 30. júna 2009, pretože sa medzitým zvýšila priemerná mzda v národnom hospodárstve. Po ustáľovaní, či má procesnú subjektivitu Národná rada Slovenskej republiky alebo Kancelária národnej rady, sa národná rada k veci vyjadrila tak, že je ústavným orgánom a nenesie za zákonodárnu činnosť hmotnoprávnu zodpovednosť. Vzápätí jedna zo žalobkýň svoju žalobu práve voči národnej rade späťvzala. Následne nastalo späťvzatie žalôb voči národnej rade všetkých žalobkýň vrátane už uvedenej žalobkyne odoslané zo súdneho mailu prvej žalobkyne. Žalobkyne v prvom až v piatom rade ospravedlnili (odoslané zo súdneho mailu prvej žalobkyne) svoju neúčasť na nariadenom pojednávaní, pričom žiadali svoje vypočutie za prítomnosti všetkých účastníkov. Prvé pojednávanie sa uskutočnilo 22. novembra 2010 s tým, že bolo odročené na neurčito. Uznesením č. k. 11 C 23/2010-92 bolo konanie voči národnej rade zastavené. Všetky žalobkyne požiadali 27. júna 2011 o odročenie pojednávania s tým, aby bolo určené v predstihu 6 mesiacov, pretože majú nariadené pojednávania vo svojich veciach. Súd na druhom pojednávaní konanie odročil na neurčito z dôvodu predvolania navrhovateliek a odporcu v druhom rade. Súd vyzval žalobkyne na zaplatenie súdneho poplatku vo výške 9 159 €. Vzápätí jedna žalobkyňa späťvzala žalobu v plnom rozsahu. Jedna zo žalobkýň sa odvolala proti výzve na zaplatenie súdneho poplatku. Uznesením č. k. 11 C 23/2010-92

okresný súd konanie zastavil pre nezaplatenie súdneho poplatku. Najprv štyri, neskôr spolu šesť sudkýň sa proti uzneseniu odvolalo, pričom argumentovali tým, že ak nie je zo zákona zreteľné, aký má byť súdny poplatok, tak sa nemá vyrubovať žiadny, a žiadali v tejto súvislosti podať predbežnú otázku SDEÚ. Krajský súd v Bratislave uznesením sp. zn. 5 Co 1/2012 uznesenie o zastavení konania zrušil s tým, že do novely zákona o súdnych poplatkoch má byť zaplatený poplatok ako z každého návrhu a po novele ako z návrhu vo veci antidiskriminačného zákona. Konanie je v súčasnosti v štádiu, keď okresný súd vyzval žalobkyne na zaplatenie súdneho poplatku vo výške 4 614 €.

Ústavný súd považuje za potrebné opísať aj priebeh konania o žalobe sudcu G. Sudca JUDr. O. G. podal 29. apríla 2009 žalobu proti Slovenskej republike – ministerstvu spravodlivosti a žiadal, aby okresný súd určil, že odmeňovanie žalobcu uskutočňované podľa § 67, resp. § 66 ods. 1 zákona č. 385/2000 Z. z. je v rozpore so zásadou rovnakého zaobchádzania, a zároveň žiadal, aby mu žalovaná strana zaplatila nemajetkovú ujmu vo výške 156 648,87 eur. Vec je vedená na Okresnom súde Bratislava I pod sp. zn. 7 C 133/2009. Ministerstvo sa k veci vyjadrilo súhlasne vo vzťahu k žalobe a odkazujúc aj na rozsudok sp. zn. 18 C 58/2007 z 29. októbra 2007 (ide o východiskový rozsudok vo veciach antidiskriminačných žalôb, žaloba JUDr. S. G. proti ministerstvu spravodlivosti rozhodovaná Okresným súdom Bratislava I, a je súčasťou spisu, pozn.), ponechalo na úvahe súdu, aby rozhodol o nemajetkovej ujme. Na prvom pojednávaní uskutočnenom 18. januára 2010 navrhovateľ uviedol, že zákon č. 122/2005 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom (Trestný poriadok) v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov porušil jeho práva na odmeňovanie. Odporca uviedol, že súhlasí s predneseným návrhom, súhlasí, že došlo k protiprávnemu stavu a k porušeniu osobnostných práv. Uplatnenú výšku necháva na zvážení okresného súdu s tým, aby okresný súd posúdil, do akej miery bola znížená dôstojnosť navrhovateľa a aký je rozsah jeho ujmy. Okresný súd uznesením vyhlásil dokazovanie za skončené. Na druhom pojednávaní 1. februára 2010 okresný súd vyhlásil rozsudok, ktorým „určil, že *odmeňovanie navrhovateľa podľa § 66 ods. 1, § 67 ods. 1, 2 zákona č. 385/2000 Z. z. o sudcoch a prísediach v znení neskorších predpisov, v porovnaní s odmeňovaním sudcov podľa § 69 ods. 2 citovaného zákona v znení zákona č. 122/2005 Z. z. je v rozpore*

so zásadou rovnakého zaobchádzania. Odporca je povinný zaplatiť navrhovateľovi nemajetkovú ujmu za každý jeden mesiac trvania zásahu za uplatnené obdobie v rokoch 2006-2008 vo výške 89.530,56 Eur.“. Okresný súd návrh vo zvyšku žaloby týkajúcej sa uplatnenej nemajetkovej ujmy v sume 67 111,31 eur zamietol, pretože bol toho názoru, že zadost'učinenie vo výške štvornásobku priemernej nominálnej mesačnej mzdy zamestnanca v hospodárstve odstráni zásah do nemajetkovej sféry navrhovateľa. Ministerstvo sa proti rozsudku odvolalo a podalo námietku zaujatosti proti konajúcej sudkyňi. Navrhovateľ podal taktiež námietku zaujatosti, pretože mu nebolo vyhovené v plnom rozsahu.

Totožnosť a obdobnosť žalôb

8. Ústavný súd zisťoval predovšetkým stupeň obdobnosti týchto antidiskriminačných žalôb sudcov a sudkýň konajúcich a rozhodujúcich v konaniach relevantných pre toto rozhodnutie – ide teda o konanie sp. zn. 7 C 133/2009 (žaloba JUDr. O. G., o ktorej rozhodovala JUDr. T. R.), konanie sp. zn. 11 C 23/2011 (žaloba JUDr. T. R. a žaloba JUDr. L. P.), konanie sp. zn. 8 C 242/2008 (žaloba JUDr. J. M.). Znalosť stupňa obdobnosti, prípadne totožnosti žalôb je totiž dôležitá pre posúdenie objektívnej stránky zaujatosti a je čiastočne relevantná aj pre posúdenie subjektívnej stránky zaujatosti. Za referenčnú žalobu bola zvolená žaloba JUDr. R. Keď ústavný súd pri prieskume obdobnosti žalôb konštatuje, že ide o identickú žalobu, ide o jednu a tú istú žalobu. Keď sa konštatuje totožnosť žaloby, ide o totožnosť argumentov (teda ten istý text, resp. text, v ktorom sú zmenené niektoré slová, ktoré však nemenia význam textu). Keď sa hovorí o obdobnosti žaloby, ide o rozšírenie alebo zúženie niektorých argumentov, pričom však podstata argumentov ostáva rovnaká. Ústavný súd už na tomto mieste konštatuje, že žaloba, ktorá by nebola prinajmenšom vo väčšej časti totožná a vo zvyšnej obdobná, sa v rámci porovnávaných žalôb vôbec nevyskytla.

Antidiskriminačná žaloba sudkyne JUDr. T. R., ktorá v prvom stupni rozhodla o žalobe JUDr. O. G., bola príslušnému súdu doručená 29. decembra 2008. Argumentácia žaloby spočíva v jedenástich nadväzujúcich tvrdeniach/argumentoch (tak ako ich identifikoval ústavný súd), pričom nie je pre vec podstatné tieto jednotlivé argumenty vymedziť presne v tomto rozhodnutí. Ako odporca je v žalobe, ktorú sudkyňa podala

spoločne s ďalšími sudkyňami, Slovenská republika – ministerstvo spravodlivosti, Slovenská republika – národná rada a Okresný súd Bratislava I. Neskôr bola žaloba v časti smerujúcej proti odporcovi v druhom rade – Slovenská republika – národná rada – vzatá späť. V niektorých častiach žaloby sa okrem striedania singuláru a plurálu či rodov hovorí o nerovnakom odmeňovaní sudcov najvyššieho súdu navzájom, nie o nerovnakom odmeňovaní predmetnej sudkyne ako sudkyne okresného súdu so sudcami Špeciálneho súdu (o čo v podstate žaloby ide). Dané by mohlo poukazovať na nedostatočné „prispôsobenie“ si vzoru žaloby na vlastný prípad, o čom však ústavný súd nemá dôvod robiť záver. Poukazuje to však na hromadnosť žalôb, nielen čo sa týka množstva, ale aj čo sa týka ich identickosti/podobnosti.

Antidiskriminačná žaloba sudcu JUDr. O. G., o ktorej v prvom stupni rozhodla sudkyňa JUDr. T. R., bola príslušnému súdu doručená až po žalobe JUDr. T. R., obsahuje vo väčšine totožnú (6 argumentov totožných) a z časti obdobnú argumentáciu (3 argumenty obdobné), dva argumenty v porovnaní s referenčnou žalobou absentujú a jedna časť je doplnená. Odporcom je Slovenská republika – ministerstvo spravodlivosti.

Sudkyňa JUDr. L. P., ktorej ako členke senátu krajského súdu bola pridelená vec JUDr. O. G. na rozhodnutie v odvolacom konaní, podala antidiskriminačnú žalobu spoločne so sudkyňou JUDr. T. R. ako jedna zo sedemnástich navrhovateľiek. Žaloba JUDr. L. P. je tak identická so žalobou JUDr. T. R.

Sudca JUDr. J. M., ktorému ako členovi senátu krajského súdu bola pridelená vec JUDr. O. G. na rozhodnutie v odvolacom konaní, podal antidiskriminačnú žalobu so siedmimi argumentmi totožnými so žalobou JUDr. T. R. (dve z nich sú čiastočne obdobné), tromi argumentmi obdobnými a jedným absentujúcim argumentom v porovnaní s referenčnou žalobou. Odporcom je Slovenská republika – ministerstvo spravodlivosti, Slovenská republika – národná rada.

Ústavný súd aj u ostatných žalôb, ktoré boli pridelené na rozhodnutie JUDr. T. R., zistil vysokú mieru totožnosti žalôb (aj s rovnakými či obdobnými „chybami“, ktoré ústavný súd už popísal).

9. Sudca JUDr. J. M. a sudkyňa JUDr. L. P. v júni 2010 oznámili predsedníčke krajského súdu, že sami si podali „obdobnú žalobu“ ako je tá, ktorá je predmetom konania na krajskom súde a ktorá im napadla, avšak konanie identifikujú len ako konanie o námietke zaujatosti sudkyne prvostupňového súdu (teda konanie vedené pod sp. zn. 6 NcC 8/2010). V oznámení uviedli, že sami sa subjektívne zaujatými byť necítia, avšak existuje dôvod na pochybnosť o ich zaujatosti, ak obsahom námietky proti sudkyni konajúcej v prvom stupni sú skutočnosti týkajúce sa aj ich. JUDr. M. M. zas vo svojom oznámení predsedníčke uviedol, že nijako netají svoj negatívny vzťah k uplatňovaniu nároku z odlišného odmeňovania antidiskriminačnou žalobou. K subjektívnej stránke nestrannosti sa explicitne v oznámení nevyjadril a k objektívnej stránke uviedol, že sa môže najmä žalobcovi javiť nie ako nestranný vzhľadom na to, že obdobnú žalobu si nepodal. Vo zvyšnej časti nálezu sa už používa totožnosť a obdobnosť promiscue, a to už nie v zmysle určenia presnej intenzity zhodnosti ako v bodoch 8 a 9.

10. Nosná časť odôvodnenia napadnutého rozhodnutia, ktorá je aj súčasťou zjednocovacieho stanoviska občianskoprávneho kolégia sp. zn. Cpj 32/2010, znie: *„Nestrannosť sudcu nemôže ohroziť to, že ako súkromná osoba vedie občianskoprávne konanie s osobným úradom, resp. ministerstvom spravodlivosti, že je v spore so štátom ako účastníkom konania (súdne konanie, v ktorom si uplatnil právo, o ktorom sa má rozhodovať ako o iných občianskych právach a záväzkoch). V takomto konaní (spore) je postavenie účastníkov rovné; sudca aj štát, osobný úrad, ministerstvo majú úplne rovnocenné postavenie. Podanie žaloby a vedenie sporu o uplatnené právo (rovnako ako prípad, keď sudca v konaní o občianskych právach a záväzkoch má postavenie žalovaného, a štát, resp. osobný úrad, ministerstvo vystupuje ako žalobca) nemožno bez ďalšieho považovať za skutočnosť, ktorá by ohrozovala nestrannosť sudcu v inom konaní, v ktorom štát, resp. osobný úrad, ministerstvo vystupuje ako účastník konania.*

Sudca je predstaviteľom súdnej moci. Mimo rámca výkonu súdnictva a funkčného plnenia úloh sudcu zostáva - ako fyzická (súkromná) osoba - subjektom práv a povinností. Tak, ako mu nemožno uprieť právo domáhať sa v súdnom konaní ochrany svojich práv, do ktorých mu (podľa jeho názoru) bolo neoprávnene zasiahnuté, nemožno ani iným subjektom

upierať právo domáhať sa ochrany voči subjektu zasahujúcemu do ich práv (i keď je zasahujúcim subjektom sudca). Sudca takto ako súkromná osoba vstupuje do rozmanitých právnych vzťahoch, z ktorých mu vyplývajú rôzne práva a povinnosti tvoriace obsah daných právnych vzťahov. Sudca v tomto postavení nie je osobou odtrhnutou od reálneho života, preto nie je vôbec vylúčené, že sa stane účastníkom súdneho konania. Do úvahy medziiným prichádza aj možnosť, že bude účastníkom občianskeho súdneho konania, v ktorom prípadne bude (ako žalobca) uplatňovať svoje práva patriace mu ako účastníkovi súkromnoprávneho vzťahu a domáhať sa ich ochrany, alebo (ako žalovaný) bude popierať existenciu povinnosti vyplývajúcej zo súkromnoprávneho vzťahu tvrdenej žalobcom. V občianskom súdnom konaní sú účastníci (a teda aj sudca v už uvedenom procesnom postavení žalobcu alebo žalovaného) povinní prispieť k tomu, aby sa dosiahol účel konania najmä tým, že pravdivo a úplne opíšu všetky potrebné skutočnosti, označia dôkazné prostriedky a že dbajú na pokyny súdu (§ 101 ods. 1 O. s. p.). Sudca, ktorý ako účastník občianskeho súdneho konania (či už v procesnom postavení žalobcu alebo žalovaného) opíše skutkové okolnosti rozhodujúce pre posúdenie prejednávanej veci, plní zákonom uloženú povinnosť. Plnenie tejto povinnosti samo osebe a bez ďalšieho v ničom neprekračuje rámec prejednávanej veci a nemôže byť považované za zverejnenie názoru sudcu s dopadom na iné právne veci prejednávané súdmi.

Za vyjadrenie názoru sudcom (alebo dokonca za verejné vyslovenie názoru sudcom) vonkoncom preto nemožno označiť (stotožniť) stav uplatnenia práva na súdnu ochranu sudcom ako účastníkom konania (podanie žaloby) a to aj v prípade, že ide o uplatnenie obdobného nároku, aký požaduje žalobkyňa.

Okolnosť povahy uplatneného nároku ako nároku určitým spôsobom súvisiaceho s výkonom zastávanej funkcie (pri takomto chápaní by sem patrila napr. aj vec, v ktorej by sudca žaloval o peňažné plnenie z dôvodu, že mu nebol vyplatený plat v celom rozsahu) nič nemôže zmeniť na tom, že sa jedná o žalobu, ktorá spadá do zaručeného ústavného práva každej osoby na súdnu ochranu. V uvedenej okolnosti (podanie žaloby) nemožno vidieť vyslovenie právneho názoru z pozície sudcu (v takejto pozícii totiž nie je, ale je v pozícii účastníka konania) a tento jeho súkromný akt preto nemožno stotožniť či spájať s nejakým prejudikovaním (čo je napokon aj pojmovovo vylúčené) či s potenciálnou rozhodovacou činnosťou v prípadnom následnom súdnom spore (s pozíciou sudcu v obdobnej veci). Iné

riešenie by bolo nenáležitou konštrukciou a nad rámec zákona by zjavne od sudcov žiadalo, aby poskytovali informácie o aktoch súkromnej povahy (o nimi podávaných žalobách).

Záver plynúci z uvedenej okolnosti (podania žaloby) - že nejde o vyslovenie právneho názoru či vyjadrenie postoja v pozícii sudcu, rovnako platí aj pre opačnú situáciu: nepodanie takejto žaloby. Sudca je v oboch prípadoch súkromnou osobou, ktorej ústava aj listina zaručuje prístup k súdu a podaním (nepodaním) žaloby len realizuje (nerealizuje) svoje právo na súdnu ochranu. Uplatnený nárok je majetkovej povahy a nevybočuje z roviny práva každej osoby na súdnu ochranu (treba ho subsumovať pod rozhodovanie o občianskych právach a záväzkoch). Sama skutočnosť, že sudca v určitej občianskoprávnej veci dopadajúcej na jeho osobu a jeho osobné pomery uplatnil podaním žaloby na súde konkrétny nárok, nevyklučuje bez ďalšieho z prejednávania a rozhodovania veci sudcu určeného rozvrhom práce súdu, ktorý sám (rovnako ako súkromná osoba) podal (alebo nepodal) obdobnú žalobu. Ani táto skutočnosť nie je preto spôsobilá vzbudiť (objektívne) pochybnosť o nestrannosti sudcu, tak v očiach sporových strán ako aj verejnosti; nie je tu teda dôvod pre pochybnosť o strate nezaujatosti a nestrannosti sudcu tak, ako ho upravuje § 14 ods. 1 O. s. p.

Za taký vzťah sudcu k veci, ktorý by zakladal dôvod na jeho vylúčenie podľa § 14 ods. 1 O. s. p., nemožno napokon považovať ani skutočnosť, že predmet sporu sa dotýka všetkých sudcov. Nárok na náhradu nemajetkovej ujmy uplatnenej sudcom voči štátu, osobnému úradu, ministerstvu v súvislosti s porušením zásady rovnakého odmeňovania za rovnakú prácu je nárokom, o ktorom môže rozhodnúť len súd v rámci svojej zákonnej kompetencie; žiadnemu inému orgánu preto rozhodovanie o ňom neprislúcha. Všeobecne tvrdenie, že predmet sporu sa dotýka všetkých sudcov, teda námietka, že má ísť o situáciu, v ktorej pre vzťah k veci de facto nie je v Slovenskej republike jediný sudca, u ktorého by nechýbali pochybnosti o jeho nezaujatosti predmetnú právnu vec prejednať a rozhodnúť, je bez právneho významu. Prikladať predmetu sporu takto namietaný rozmer (dosah) predstavuje (znamená) odmietanie poskytnutia spravodlivosti - *denegatio iustitiae*, čo je, pravdaže, neprípustné.“

III.

K aktívnej legitímácii

11. Ústavný súd sa v prvom rade musí vrátiť k otázke aktívnej legitímácie ministerstva spravodlivosti. Ústavný súd už uviedol, že nemôže obísť skutočnosť, že sťažovateľmi sú telesá štátu. V tomto smere sú vznášané legitímne pochybnosti tak z prostredia praxe, ako aj z prostredia akademického o tom, či môžu byť sťažovateľmi v konaní o ústavnej sťažnosti [porov. Lálík, T. Glosa k rozhodnutiu Ústavného súdu SR sp. zn. II. ÚS 16/2011, alebo quo vadis ústavný súd? Justičná revue 4/2011, s. 590 a nasl.; Mazák, J. Glosa k rozhodnutiu Ústavného súdu SR sp. zn. II. ÚS 16/2011, alebo quo vadis ústavný súd? Justičná revue 11/2011, s. 1524 a nasl.; Lálík, T. Ad) Odpoveď J. Mazákovi alebo je judikatúra ústavného súdu správna? Justičná revue 11/2011, s. 1530 a nasl.; Csach, K. Frucona revisited. Ústavný súd vracia úder. Lexforum 19. júla 2011, dostupné na internete <http://www.lexforum.cz/322>]. Ústavný súd nepodporuje orgány štátu ako sťažovateľov (porov. II. ÚS 80/09, rozhodnutie uvedené pod č. 91/2009 v Zbierke nálezov a uznesení ústavného súdu). Popieral by tak svoje poslanie, zmysel ochrancu slobodnej sféry jednotlivcov. Takéto prípady sú a musia ostať raritné (III. ÚS 105/2011) a absolútne vylúčené musia byť vo veciach trestných, v priestore represie štátu (porov. negatívne nález Ústavného súdu Českej republiky I. ÚS 182/05; tiež Wagnerová, E. et al. Zákon o ústavním soudu s komentářem. Praha : ASPI, 2007, s. 322 a 323).

Pri rozhodovaní o veciach štátnej pomoci (II. ÚS 501/2010, II. ÚS 455/2012) vznikla situácia, kde je všetko trochu inak (porov. tiež odlišné stanovisko sudcu k rozhodnutiu pléna vo veci sp. zn. PL. ÚS 115/2011). Antidiskriminačné žaloby sudcov proti štátu sú tiež typom konania, kde je všetko trochu inak. V predmetnej veci nejde o spor medzi súkromnými osobami, ktorý je rozhodovaný vrchnostensky a nezávisle štátom. Ide o žaloby sudcov, nie tradičných súkromníkov proti ich „zamestnávateľovi“, ktorý má byť rozhodovaný inými sudcami. Ministerstvo tu ani tak nereprezentuje suveréna, ale fiskus, ktorý je tvorený občianskou spoločnosťou, a preto je nutné poskytnúť mu ochranu.

12. Nezávislosť súdnej moci neznamena, že súdna moc je sama sebe kritériom, že je mierou seba samej. Úlohou ústavného súdu je dávať priechod slobode, a preto ústavný súd

úzkostlivo chráni nezávislosť súdov. V danej veci však priechod slobody vyžadoval prijatie sťažnosti, opak by znamenal len bezmocné priznanie sa spoločnosti a bezmocnosť sa s právnym štátom neznáša.

Ústavný súd vo výroku zachoval označenie sťažovateľky z civilného konania. Pojem „zastúpenej“ vo výroku znamená, že ministerstvo spravodlivosti ako právnická osoba tu reprezentuje, prekrýva sa so Slovenskou republikou v jej nevyrchnostenskej podobe.

K predmetu konania

13. Podstatou veci, ako už bolo uvedené (bod 2 nálezu), je otázka, či najvyšší súd tým, že nevytlúčil krajských sudcov, ktorí sami oznámili svoju možnú zaujatosť z objektívnej stránky v rozhodovaní o (i) vylúčení okresnej sudkyne a (ii) antidiskriminačnej žalobe v druhom stupni (keďže okresná sudkyňa, ktorá rozhodovala o antidiskriminačných žalobách sudcov, ako aj dvaja krajskí sudcovia mali podané takéto žaloby), porušuje základné právo na nestranného sudcu. Sťažovateľka nenamietla časť rozhodnutia, ktorým nebol vylúčený JUDr. M., ktorý nepodal antidiskriminačnú žalobu.

Ústavnému súdu neuniklo, že námietku zaujatosti podala sťažovateľka dva dni po podaní odvolania proti rozhodnutiu okresného súdu. Najvyšší súd to vyhodnotil tým spôsobom, že vo výroku napadnutého uznesenia uviedol tak spisovú značku konania o zaujatosti, ako aj spisovú značku odvolacieho konania. Znamená to, že najvyšší súd právne akceptovateľne, *uno actu* ustálil nestrannosť tak z pohľadu rozhodovania o okresnej sudkyňi [porov. § 221 ods. 1 písm. g) OSP], ako aj nestrannosť krajských sudcov pre odvolacie konanie ako také. Napokon, napadnuté uznesenie najvyššieho súdu je validným, nenulitným rozhodnutím a jeho nepreskúmanie by znamenalo, že spochybnení sudcovia by ďalej konali v odvolacom konaní.

Okrem toho sťažovateľka namieta, že tým, že o krajských sudcoch rozhodoval dopredu určený jediný senát najvyššieho súdu napriek tomu, že zákon vyžaduje, aby sa vec náhodne prideliť aspoň medzi dva senáty najvyššieho súdu, došlo k porušeniu práva na zákonného sudcu.

K modernému súdnictvu

14. Ak v dávnej minulosti sporné strany mohli osobne poznať sudcu zo stredu ich komunity, pričom úloha sudcu bola azda na neodlíšenie od úlohy duchovného, tak moderný štát má súdnictvo budované inak. Dnes nemáme bezprostrednej osobnej dôvery v sudcu. Moderná doba nám priniesla neutrálnych reprezentantov štátu organizovaných v zložitom súkolesí justície. Žaloba je vhoďená do zložitého stroja až dopadne očíslovaná spisovou značkou konkrétnemu sudcovi. Dôveryhodnosť tomuto systému má priniesť okrem iného aj inštitút zákonného sudcu zabezpečujúci, že môj sudca bude vybratý kombináciou čitateľných kritérií a náhody. Súdny vykonávajú rozhodovaciu činnosť v normatívnom priestore práva, právneho štátu a vo faktickom priestore demokracie (porov. Soeharno, J. *The Integrity of the Judge. A Philosophical Inquiry*, Ashgate 2009, s. 20 a nasl.). Tak z práva samotného, z kritérií, ktoré musia spĺňať, z expertnosti a integrity, ako aj z *dôvery* verejnosti čerpajú sudcovia svoju legitimitu. Stále nepochybne platí nutnosť nezávislosti súdnej moci zvlášť pre ochranu slobody, ale neplatí už tak úplne, neplatí doslova, že sudcovia nevládnú mešcom, že sú z tohto hľadiska najmenej nebezpečná moc (porov. I. ÚS 54/01). V modernej spoločnosti vzniká napätie medzi na jednej strane ďalekosiahlymi a často hodnotovými rozhodnutiami, ktoré majú sudcovia v sekularizovanej spoločnosti riešiť, a na druhej strane garanciami integrity sudcov, ktorí majú rozhodovať. Súčasná právna filozofia bolestne zisťuje, že možnosti právnej regulácie vynútiť inak nevyhnutnú morálku a takpovediac spoločenskú prudernosť sudcov (porov. Němeček, T. *Vojtěch Cepl – Život právníka ve 20. století*. Praha : Leges, 2010, s. 7) je veľmi limitovaná (porov. Příbáň, J., Holländer, P. et al. *Právo a dobro v ústavní demokracii*. Praha : Slon, 2011). Inštitucionálne možnosti vrátane ústavného súdu tu zohrávajú len obmedzenú rolu [porov. II. ÚS 29/2011; porov. tiež Kosař, D. *The Least Accountable Branch In: I .CON (2013)*, Vol. 11 No. 1, 234 – 260]. To je „mikro-podoba“ nemožnosti štátu garantovať svoje vlastné predpoklady, „mikro-podoba“ Böckenfördeho tézy (dikta či dilemy) tak často zmieňovanej v prácach prof. Holländera (Holländer, P. *Filozofie práva*. 2. rozšírené vydání. Plzeň : Aleš Čeněk, 2012, s. 110 – 111). Pociť právneho bezpečia jednotlivcov v slobodnej spoločnosti je vytváraný aj pociťom spravodlivosti, potrebou naratívosti, rozprávania o tom a viery v to, že ešte v spoločnosti a v justícii zvlášť jestvuje spravodlivosť. Netreba si však uvedené

zamieňať s akýmsi justičným populizmom. Ideálna je kombinácia tohto makropohľadu a pozitívnej osobnej skúsenosti zo solídnosti a férovosti justície. Konanie o zaujatosti v predmetnej veci je takým konaním, kde sa tieto otázky premietajú.

III.1

K časti sťažnosti týkajúcej sa otázky hodnotenia zaujatosti sudcov

15. Ústavný súd v tejto časti rozhodnutia v úvode uvedie základné východiská posudzovania nezaujatosti sudcu tak, ako ich už vymedzil vo svojej doktríne. Následne sa vyjadrí k špecifikám, ktoré v súčasnosti vznikajú v otázke nezaujatosti na ústavnom súde a na najvyššom súde. V ďalšej časti potom aplikuje svoje doktrinálne východiská na predmetnú vec a predostrie a vysvetlí svoje právne závery.

Nestrannosť sudcu

16. Ústavný súd už vo viacerých rozhodnutiach zdôraznil, že požiadavka nestrannosti či nezaujatosti sudcu sa dotýka samej podstaty spravodlivosti a jej vnímania. Nestrannosť znamená absenciu zaujatosti či predsudku, znamená, že sudca nemá žiaden osobný záujem na výsledku konania (porov. Barak, A. Judge in a Democracy. Princeton University Press, 2008, s. 101 a nasl.), resp. nevzniká navonok legitímny dojem, že by takýto záujem mohol mať. Rozhodovanie sudcom, ktorý nie je nestranný, nie je len popretím rovnosti účastníkov konania, ale ide svojím spôsobom aj o rozhodovanie vo vlastnej veci (*nemo iudex in causa sua*; porov. bod 5 uznesenia Nejvyššího správního soudu ze dne 11. 6. 2010, čj. Nao 46/2010-78; www.nssoud.cz), a vôbec o popretie zmyslu súdnictva a práva.

17. Rozhodovať nestranne nie je právom, výsadou či privilegiom sudcov. Ide o ich základnú povinnosť sudcov, o štrukturálny prvok súdneho systému. Dobová literatúra uvádza: „*Základní vlastností, kterou žádáme od každého soudu, tedy i od soudce konajícího civilní soudní řízení, jest jeho nestrannost. V nejprimitivnějším pojetí jest nestrannost nedostatek soudcova osobního zájmu na řízení a jeho výsledku. Soudce nesmí očekávat od toho, že je koná a jak v něm rozhoduje, žádného zisku ani ideální ani hmotné povahy pro svoji osobu ani pro ty, kdož jsou mu osobně (pokrevně a pod.) zvlášť blízcí*“ (Štajgr, F. Zásady civilního soudního řízení. Všehrd, 1946, s. 9 a nasl.) Historicky právny poriadok

a v nadväznosti naň procesná teória, kladúc dôraz na princíp nestrannosti, konštruovali koncept nespôsobilého alebo nevhodného sudcu (*iudex inhabilis*). Nespôsobilý sudca je zaujatý, „stranný“ priamo na základe zákona. Ide tu o inštitucionálnu, objektívnoprávnu ochranu nestranného výkonu spravodlivosti. Dôvody na vylúčenie nespôsobilého sudcu sú objektivizovateľné a takýto sudca je vylúčený z konania, aj keby samotní účastníci konania vnímali sudcu ako nestranného. Akt súdu, ktorým sa vyjadruje nespôsobilosť sudcu, je aktom deklaratórnym.

Popri nespôsobilom sudcovi rozoznával právny poriadok a procesná teória sudcu podozrivého, *iudex suspectus* (v dobovej terminológii sudca *pochybný*, porov. Mičura, M., Moys, Š. Občiansky sporový poriadok. 2. vyd. Bratislava, 1943, s. 46; k pojmom *iudex inhabilis* a *iudex suspectus* a k pojmom vylúčený a odmietnutý sudca porov. tiež Filip, J., Holländer, P., Šimíček, V. Zákon o Ústavním soudu. 2. vydání, 2007, s. 174 a nasl.; Filip, J. Vybrané kapitoly ke studiu ústavního práva. Brno : Masarykova univerzita, 2004, s. 174; Wagnerová, E. et al. Zákon o ústavním soudu s komentářem. Praha : ASPI, 2007, s. 121 a nasl.; Hora, V. Učebnice civilního práva procesního., Praha : Všehrd, 1947, s. 61 a nasl., Ott, E. Soustavný úvod ve studium nového řízení soudního. reprint. Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 54 a nasl.; Jaworowski v. Poľsko, sťažnosť č. 30214/96, rozhodnutie ESĽP o prijateľnosti z 23. marca 1999). Na rozdiel od objektívnych dôvodov vylúčenia – *iudicis inhabilis*, pri sudcovi podozrivom majú buď samotní účastníci alebo sudca sám subjektívny pocit zaujatosti v danej veci. Akt súdu, ktorým sa konštatuje vylúčenie sudcu pre podozrivosť, je aktom konštitutívnym.

V praxi dochádza k určitému prelínaniu medzi inštitútni sudcu nespôsobilého a sudcu podozrivého. Dôvodom je tiež skutočnosť, že Občiansky súdny poriadok z roku 1950 opustil dôsledné rozlišovanie medzi vylúčeným (v užšom slova zmysle) a odmietnutým sudcom a zároveň ustanovil v rozpore s tradične ľahko identifikovateľnými a presnými dôvodmi vylúčenia zo zákona všeobecnejšie dôvody vylúčenia pre pomer k veci, účastníkom a zástupcom. Tento koncept pretrváva na úrovni civilného procesu dodnes. Tým, že sa právo na nestranného sudcu stalo základným ústavným právom, došlo k spojeniu tradícií civilistických s požiadavkami ústavnoprávymi. Ústavný súd považuje za relevantné uviesť historické pozadie kontrastu medzi *iudex inhabilis* a *iudex suspectus*, aby

bolo zrejmé, že pri určitých zákonom predvídaných situáciách bol sudca vylúčený priamo zo zákona, pričom takýmto dôvodom bola skutočnosť, že sudca bol stranou v spore alebo bol s ňou oprávnený alebo povinný. V predmetnej veci síce konajúci sudcovia nie sú stranou v konaní, ale majú podanú skutkovo a právne identickú žalobu. Pre uvažovanie o zaujatosti je tiež dôležitá skutočnosť, že fakticky môžu byť dôvody pre „iudicis suspecti“ ešte závažnejšie, než sú tie zákonné pri „iudicis inhabilis“. Aktuálny OSP nerozlišuje dôsledne medzi dôvodmi vylúčenia ex lege a dôvodmi odmietnutia na námietku, ale spája obe do jedného. Ide o dôsledok zjednodušenia úpravy v OSP 1950. Z dobových materiálov je však zrejmé, že táto úprava mala za cieľ obsahovo zachovať všetky dovtedajšie dôvody vylúčenia i odmietnutia. Práve predchádzajúca úprava (§ 59 uhorského Občianskeho sporového poriadku platného neskôr aj na území dnešnej Slovenskej republiky – *Sudca už podľa zákona nemôže vybavovať vec: 1., v ktorej je stranou, alebo spolu so stranou je oprávnený alebo zaviazaný, alebo je povinný náhradou, ktorá závisí od výsledku sporu*; tiež § 20 ods. 1 rakúskej Jurisdikčnej normy platnej neskôr na území dnešnej Českej republiky – *Soudcové jsou vyloučeni z vykonávání soudcovského úřadu v občanských věcech právních: 1. ve věcech, ve kterých jsou sami stranou nebo k některé ze stran v poměru spoluoprávněného, spoluzávazného nebo postihem povinného*) ustanovovali, že sudca je vylúčený, ak je s niektorou stranou spoluoprávnený, a to nie nevyhnutne len v režime solidarity. Tieto prípady mala nabudúce (OSP 1950) zahŕňať formulácia „pomer k veci“. Preto treba v nadväznosti na toto historické rozlišovanie vykladať § 14 ods. 1 OSP tak, že pomerom k veci je napr. aj taký prípad, kedy sudca je (tvrdeným) oprávneným z rovnakého práva (práva založeného na tom istom skutku a právnom titule) ako žalobca v konaní, v ktorom rozhoduje.

19. Z pohľadu ľudskoprávneho, z pohľadu práva na nestranného sudcu ako komponentu práva na spravodlivý proces vyvinul ESLP dve previazané stránky nestrannosti. Táto judikatúra sa vyvíja už viac ako 30 rokov (Piersack v. Belgicko, sťažnosť č. 8692/79, rozsudok z 1. októbra 1982; Toziczka v. Poľsko, sťažnosť č. 29995/08, rozsudok z 24. júla 2012). Nestrannosť má stránku subjektívnu a stránku objektívnu. Európsky súd pre ľudské práva zdôrazňuje význam nestrannosti sudcu pre dôveru verejnosti v súdnicstvo, a to jednak vo všeobecnosti (Olujić v. Chorvátsko, sťažnosť č. 22330/05,

rozsudok z 5. februára 2005, bod 57), ale osobitne pri objektívnom teste (Kinský v. Česká republika, sťažnosť č. 42856/06, rozsudok z 9. februára 2012, bod 87). Nestrannosť je vo vnímaní ESLP absencia zaujatosti či predsudku vo veci, pričom nestrannosť môže byť overovaná subjektívnym a objektívnym testom. Východiskom je subjektívny test, v ktorom sa zisťuje osobné presvedčenie, postoj sudcu, resp. jeho záujem v prerokúvanej veci. Osobná nestrannosť sudcu sa predpokladá, kým sa nepreukáže opak. Takýmto „opakom“ môže byť sudcom prejavené nepriateľstvo, neznášanlivosť alebo to, ak si napríklad sudca z osobných dôvodov vyhradí prerokovanie veci pre seba. Požiadavka nestrannosti nemôže byť dostatočne naplnená len subjektívnym testom, ktorý je náročný z hľadiska preukazovania. Na subjektívny test teda plynule nadväzuje test objektívny, ktorý si všíma, či sudca vykazuje legitímne pochybnosti z hľadiska jeho nestrannosti. Tu je dôležitá perspektíva nestranného pozorovateľa a relevantné je aj samotné zdanie (ne)strannosti. „Justice must not only be done, it must also be seen to be done.“ Podľa ESLP musí byť ustálené, či existujú zistiteľné skutočnosti, ktoré môžu vzbudzovať pochybnosti o nestrannosti sudcov, a v tomto zmysle môže mať aj zdanie určitú dôležitosť, pretože „v stávke“ je dôvera, ktorú musia súdy v spoločnosti vzbudzovať, nehovoriac o dôvere samotných účastníkov konania (Daktaras v. Litva, sťažnosť č. 42095/98, rozsudok z 10. októbra 2000, bod 32). Pozícia namietajúceho má v objektívnom teste dôležitý význam, avšak rozhodujúce je, či je jeho obava aj objektívne akceptovateľná.

Vývoj na ústavnom súde

20. Nestrannosť sudcov je aktuálnou a delikátnou otázkou slovenskej justície. Značné množstvo námietok z posledných rokov však nepochádza od tradičných sťažovateľov, striktne súkromných osôb. Naopak, množstvo námietok reflektuje nedôveru medzi mocenskými autoritami, čo sa prenesene týka aj dôvery verejnosti v riadny výkon súdnictva. Ešte donedávna boli námietky proti sudcom ústavného súdu sporadické napriek tomu, že aj v 90. rokoch rozhodoval ústavný súd prípady, ktoré mali štrukturálny význam. Prvým náznakom zmeny trendu bola vec vedená pod sp. zn. PL. ÚS 12/01 (porov. aj II. ÚS 589/2012). V súčasnosti podáva nemalý počet námietok najvyšší súd. Aj keď ústavný súd uviedol, že námietky orgánu verejnej moci je potrebné vykladať veľmi reštriktívne (II. ÚS 36/2012, II. ÚS 39/2012), viedlo to až k situácii, že sami sudcovia ústavného súdu

nedôverovali, že iní sudcovia ústavného súdu rozhodnú o námietkach zaujatosti nestranne (uznesenie II. ÚS 122/2010, II. ÚS 30/2010, II. ÚS 31/2010). Ústavný súd konania o takýchto procesných námietkach zastavil okrem iného s poukazom na to, že (i) inštitút vyhlásenia o odmietnutí sudcu neslúži na riešenie nedôvery medzi rozhodovacími zložkami systému, (ii) konanie o zaujatosti je špecifickým, v zásade „jednoinštančným“ konaním a (iii) každý procesný systém je len aproximatívny, a preto nemôže byť neprimerane rozširovaný počet aktívne legitimovaných subjektov a počet opravných „inštancií“. Ústavný súd v tejto judikatúre akcentuje aj potrebu funkčnosti systému.

Nadmerné množstvo námietok v napätí s požiadavkou funkčnosti ústavného súdu napríklad zapríčinilo, že ESLP vyhovel časti sťažnosti proti Slovenskej republike (Harabin v. Slovenská republika) a podávanie „nad/nad“ námietok viedlo až k prijatiu novely zákona o ústavnom súde č. 114/2013 Z. z. a taktiež dodatku k rozvrhu práce ústavného súdu. Napokon aj bezprostredne v prerokúvanej veci sa dvakrát rozhodovalo o vylúčení sudcu (III. ÚS 257/2011, III. ÚS 72/2012), čo určite neprispelo k plynulému priechodu ústavnej spravodlivosti.

Vývoj na najvyššom súde

21. Najvyšší súd tiež čelí neobvyklému nápadu námietok súvisiacich so žalobami sudcov proti štátu. Neobvyklosť nápadu je daná nielen počtom, ale hlavne typom námietok, ktoré spočívajú v rozhodovaní, či sudcovia rozhodujúci o námietkach nie sú zaujatí. Ďalej je neobvyklosť daná aj tým, že niekedy sa rozhoduje o všetkých sudcoch krajských súdov, ktorí by prichádzali do úvahy v rozhodovaní o námietkach, nielen o sudcoch, členoch senátu, ktorým už napadla konkrétna vec, v ktorej má rozhodovať o námietkach. Najvyšší súd vo veci sp. zn. 6 Nc 7/2010 zo 6. apríla 2010 rozhodol, že predseda senátu Krajského súdu v Banskej Bystrici je vylúčený z prerokúvania a rozhodovania veci vedenej na uvedenom súde pod sp. zn. 16 NcC 43/2009. Najvyšší súd následne prijal 6. decembra 2010 stanovisko č. Cpj 32/2010 (nepublikované ani na www.nsud.sk), podľa ktorého, ako je už uvedené v tomto rozhodnutí, „*Sama skutočnosť, že sudca v určitej občianskoprávnej veci dopadajúcej na jeho osobu a jeho osobné pomery uplatnil podaním žaloby na súde konkrétny nárok, nevyklučuje bez ďalšieho z prejednávania a rozhodovania veci sudcu určeného rozvrhom práce súdu, ktorý sám (rovnako ako súkromná osoba) podal (alebo*

nepodal) obdobnú žalobu.“. Na základe tohto právneho názoru najvyšší súd nevyučoval z rozhodovania (7 Nc 8/2012) sudcov krajských súdov, ktorí mali sami podanú antidiskriminačnú žalobu, ale len tých, u ktorých sa preukázal bližší než kolegiálny vzťah k predsedovi súdu ako zástupcovi štátu (1 Nc 8/2010, 1 Nc 68/2011, 7 Nc 17/2011). Teda sudca, ktorý má podanú antidiskriminačnú žalobu, nechce rozhodovať o takejto žalobe iného sudcu, pretože Slovenskú republiku, ak je žalovaný napr. okresný súd, zastupuje predseda súdu, s ktorým má bližší než kolegiálny vzťah. Najvyšší súd uvedené právne názory vyjadril aj v konaní o dovolaní a v dovolacích rozhodnutiach (1 Nc 19/2012 sudcovia najvyššieho súdu rozhodovali, či iní sudcovia najvyššieho súdu sú zaujatí pri žalobách sudcov najvyššieho súdu proti najvyššiemu súdu, rovnako 2 Cdo 231/2011; citované rozhodnutia sú dostupné na www.nsud.sk)

Predmetná vec

22. Ústavný súd, vnímajúc vo všeobecnosti platnú veľmi silnú skutkovú podmienenosť námietkových konaní, dôležitosť konkrétnych okolností, sa v rámci tohto konania musí zamyslieť nad otázkou, či sudca môže byť natoľko profesionálny a či sa môže javiť natoľko profesionálne, aby prípadne (a to prakticky, nielen teoreticky) odlišne rozhodol vec, ktorá je totožná so žalobou, ktorú sám podal, o to viac v situácii, keď žaloba súvisí s jeho statusom sudcu. Inými slovami, musí posúdiť, či v prerokúvanej veci ide o takú zhodnosť situácií sudcu, ktorý rozhoduje, a sudcu, o ktorom sa rozhoduje, že by ich bolo možné považovať za spoločne oprávnených z toho istého skutku a titulu, zvlášť z hľadiska objektívneho pozorovateľa. Nemožno opomenúť tú skutočnosť, že okrem toho, že žaloby sú založené na statuse sudcu/sudkyne (kto nimi nebol, nepodal ich), pri otázke diskriminácie ide vždy o citlivú vec, keďže takou diskriminácia či už reálna, alebo domnelá vždy je. Pri reálnej diskriminácii je v hre dôstojnosť človeka. V predmetnej veci teda nejde o situáciu, keď napríklad sudca má skúsenosť so svojim drogovým závislým synom a sám má potom súdiť drogovú trestnú činnosť mladistvých (pozri problematiku skúsenostného pozadia výkonu sudcovskej funkcie a interpretačného spoločenstva v Procházka, R. Dobrá vôľa, spravodlivý rozum. Bratislava : Kalligram, 2005, s. 178 a nasl.; Kysela, J., Ondřejková, J. Jak se píše o soudech a soudcích, soudní moc v mezioborové perspektivě? Praha : Leges, 2013, najmä text V. Lajseka na s. 27 – 29 a nasl). Ide tu o vec, kde v rozhodovaní nie je len

poznávacie a skúsenostné pozadie sudcu. Totiž z povahy tohto typu žaloby, z toho, že v predmetnej veci je viazaná na *identitu a dôstojnosť* sudcov (ako je napokon v žalobách tvrdené v prípade požadovania náhrady nemajetkovej ujmy), výrazným spôsobom ide o samotnú činnosť súdenia a o seba-percepciu sudcu. Nadnesene tak potom ide o isté súdenie súdenia. V tomto zmysle potom sudca podávajúci takúto žalobu nie je „obyčajným“ súkromnoprávnym žalobcom a pri rozhodovaní o takejto žalobe nejde o „bežné“ zapojenie skúsenostného pozadia.

S predmetnou vecou totiž súvisí aj to, že svet faktov a svet noriem a práva sú a budú vždy v delikátnom napätí (porov. Sobek, T. Právní myšlení – kritika moralismu. Praha – Plzeň : Ústav státu a práva a Aleš Čeněk, 2011, s. 190 a nasl.). Márne jednotliviec mohol vedieť, že iná osoba pácha na jeho majetku delikt, ak nemá dostatočné dôkazy, ktoré preukazujú zodpovednosť škodcu, nemožno ju súdne vymôcť, teda v záujme ochrany pred vymyslenými nárokmi a z ďalších dôvodov svet práva niekedy nemôže dať za pravdu ani tým, ktorí ju, takpovediac, objektívne majú. Avšak na druhej strane právo musí aj reflektovať skutočnosť, musí byť v istom zmysle pravdivé, aby bolo uveriteľné, realistické, a tak hodné dodržiavania. Právo nie je a nemôže byť od faktov úplne izolovaným, autoreferenčným systémom, účelom pre seba. Pre justíciu z uvedeného vyplýva, že podmienkou zmysluplnosti jej fungovania je istá miera autentickej uveriteľnosti, že rozhoduje spravodlivo. Tak aj v oblasti rozhodovacej činnosti právne poriadky kombinujú realistické a idealistické (čo neznamená hneď naivné či nesprávne) vnímanie sudcov. Zjednodušene, kontinentálne právo napríklad verí, že sudca je natoľko profesionálny, že dokáže nevnímať nezákonný dôkaz, zatiaľ čo americký trestný proces v zásade nedovoľuje, aby sa o takomto dôkaze porota, teda skutkový sudca, vôbec dozvedela.

V tomto smere zohráva v západnom právnom myslení inšpiratívnu rolu právno-filozofický smer právneho realizmu, ktorý obracia svoju pozornosť na skutočné, priam vnútorné uvažovanie sudcu. Populárna fráza, že dnes sme všetci právní realisti, je odrazom vplyvu daného smeru (Bix, B. Jurisprudence, Theory and Context. 2nd edition. London : Sweet and Maxwell, 1999, s. 165 a nasl.). Otázka sudcovskej zaujatosti stojí v samom jadre právneho realizmu [Geyh, Charles G. The Dimensions of Judicial Impartiality (2013). Florida Law Review, Vol. 65, 2013; Indiana Legal Studies Research Paper No. 201.

Dostupné na internete: <http://ssrn.com/abstract=2016522>, <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2016522>]. Stále však ostávame v prostredí práva, a preto aj pochybnosti o nezaujatosti musia byť formalizované, musia mať faktický základ a musia byť zargumentované (porov. Kühn, Z. Jakou hodnotu má právní argumentace? In: Přibáň, J., Holländer, P. et al. Právo a dobro v ústavní demokracii. Praha : Slon, 2011, s. 204 a nasl.). Špecificky pre predmetnú vec to znamená zodpovedanie otázky, či možno oddeliť úprimnosť, vieru vo svoj právny názor u sudcu, s ktorou podal žalobu (opak totiž nemožno rozumne predpokladať), od vnútorného presvedčenia, právneho názoru, s ktorým bude rozhodovať obdobné žaloby kolegov, a to všetko zvlášť z hľadiska objektívneho pozorovateľa. Je pravdou, že tradiční žalobcovia sú si často realisticky vedomí svojich nízkych šancí na úspech v konaní a napriek tomu podajú žalobu, ale ak by na súde uspeli, zaiste by sa snažili vymôcť svoje exekvovateľné právo, svoje dobrá. Ústavný súd vychádza z predpokladu, že sudcovia ako profesionáli, ktorí si vážia justíciu, nepodávajú žaloby len tak, aby skúsili prípadný úspech, ale sú presvedčení aj o objektívnej správnosti ich interpretácie.

23. Zo spisov vyplýva, že žalobca JUDr. G. podal voči štátu žalobu, pričom sudkyňa JUDr. T. R., ktorá mala o veci rozhodovať, mala podanú takmer rovnakú žalobu (pozri bod 9). Štát popri odvolaní podal proti konajúcej sudkyňi námietku zaujatosti, ktorú mal rozhodovať krajský súd. Všetci traja konajúci sudcovia krajského súdu vyhlásili, že sa môžu javiť zaujatými. Sudkyňa krajského súdu JUDr. L. P. spolu so sudkyňou Okresného súdu Bratislava II JUDr. T. R. boli jedny zo spoločných žalobkýň v žalobe 17 sudkýň Okresného súdu Bratislava I s tým, že JUDr. L. P. sa neskôr stala sudkyňou krajského súdu.

Najvyšší súd odôvodnil nevylúčenie sudcov, ktorí mali rozhodovať o odvolaní, resp. vylúčení prvostupňovej sudkyne, tým, že aj sudca je v pozícii, že môže ako súkromná osoba viesť spor so štátom. Zároveň môže a sudca už máva vytvorený právny názor na určitú právnu otázku. Ani ak by žalobu podali všetci sudcovia, ani vtedy by nebolo nutné ich vylučovať.

Podstata argumentácie

25. Ako už bolo naznačené a ešte bude ďalej v odôvodnení rozvíjané, sudcovia v zásade nemôžu posudzovať žaloby kolegov, ak sú sami žalobcami vo veci, ktorá má s posudzovanou vecou totožný skutkový a právny základ. Argumenty, ktoré v napadnutom rozhodnutí uviedol najvyšší súd, by mohli obstáť napríklad pri žalobe sudcu proti štátu o preplatenie nevyčerpanej dovolenky. Išlo by o žalobu sudcu v pozícii v podstate zamestnaneckej, kde je pochopiteľné, že konajúci sudca zaoberajúci sa dlhodobým pracovným právom má na otázku preplácania nevyčerpaných dovoleniek dlhodobým formovaný právny názor. Súčasťou právnického myslenia a argumentácie je odlišovanie (porov. Bobek, M., Kühn, Z. *Judikatura a právní argumentace*. 2. vydanie, Praha : Auditorium, 2013, s. 359). Odlišné je, ak by išlo o rozhodovanie sudcu o skutkovo a právne totožnej žalobe o preplatenie nevyčerpanej dovolenky, akú sám podal. V tom prípade, rovnako ako v predmetnej veci, je zaujatosť veľmi ťažké vyvrátiť. Uvedené sa *mutatis mutandis* vzťahuje aj na sudcov rozhodujúcich o námietkach.

26. Navyše, v žalobách sudcov ide o aplikáciu antidiskriminačného zákona, ktorého hlavným účelom je hlavne odstraňovanie nerovností zvlášť v horizontálnych právnych vzťahoch vo vzťahu k zraniteľným skupinám (ide v istom zmysle o protidiskriminačnú ochranu osobnosti). Ide o aplikáciu zákona, ktorý nemožno porovnať s čímkoľvek, čo bolo predtým právnomu poriadku známe (porov. Bobek, M., Boučková, P., Kühn, Z. eds. *Rovnost a diskriminace*. Praha : C. H. Beck, 2007, s. 152 a 153). Ide o aplikáciu zákona, transpozíciu smerníc Európskej únie, ktorá nie je doktrinálne ani aplikačne ukotvená v našom právnom prostredí. Predmetnú žalobu podalo niekoľko sto sudcov z množiny cca 1 350 sudcov všeobecných súdov, čo je situácia neobvyklá v domácom, ale aj zahraničnom kontexte. [I v zahraničí podávajú sudcovia žalobu proti štátu, ale deje sa tak buď v individuálnych záležitostiach, alebo v tradičnej oblasti zmrazovania plátov. V tejto oblasti vznikajú tiež veľké diskusie k zaujatosti sudcov. Pre Českú republiku porovnaj Kosař, D. *Platy soudců II: „Nestranný třetí“*, In: *Jiné právo* 27. februára 2011, dostupné na internete <http://jinepravo.blogspot.sk/2011/02/platy-soudcu-ii-nestranny-treti.html>; Vrcha, P. *Civilní sporný proces. Vyloučení soudců*. In: pôvodné alebo upravené text pre ASPI, kód ASPI ČR, LIT27323CZ: „*V poslední době byla předmětem úvah o podjatosti soudce či dokonce jeho kárného provinění situace, kdy soudce rozhodoval ve věci týkající se platu jiného soudce*

a sám (údajne) se stejným skutkovým základem se téhož nároku domáhal proti státu. Pokud bych měl daný problém zobecnit tak, zda soudce je vyloučen v okamžiku, kdy rozhoduje ve věci ohledně uplatněného nároku, jenž sám chce soudní cestou či již na základě obdobného skutkového základu podanou žalobou uplatnil, pak musím jednoznačně dospět k závěru, že takový soudce je (pro poměr k věci) vyloučen, resp. že jsou zde pochybnosti o jeho nepodjatosti.“; pre Poľsko porovnaj: Łukaszewicz, A. Kto rozpatrzy sędziowskie pozwy o zamrozone płace. In: Rzeczpospolita 9. marca 2012, dostupné na internete <http://www.rp.pl/artukul/835382.html>. Napokon, žalobcovia žiadajú o sumu, ktorá je násobkom celoročných plátov žalobcov a v celkovom súčte má makroekonomický rozmer. V súvislosti s podanými žalobami sa vedie veľmi čulá a polarizovaná spoločenská aj expertná polemika. Z uvedeného vyplýva, že v predmetnej veci nejde o nič menšie ako o otázku samotnej *identity*, o otázku stavovskej identity sudcov (pozri aj ďalšiu stránku tohto argumentu v bode 21). V stávke je okrem iného i expertná česť sudcov či výklad zákona, ktorého účel prijatia bol odlišný a má rovnakú právnu silu ako zákon o sudcoch, resp. či vnímanie ustanovenia zákona o sudcoch ako faktu, nie ako normy, čo sa vo výrokoch deje, a tiež fakt, či výklad nálezú ústavného súdu, ktorý vychádzal z ochrany inštitucionálnych záruk, a nie subjektívnych práv, obstojí v konfrontácii s oponentmi.

27. Skutočnosť, že žaloby sudcov sa veľmi podobajú (sú z väčšej časti totožné alebo obdobné, ako ústavný súd zistil; bod 8), znamená, že sudcovia vlastne materiálne rozhodujú vo vlastnej veci. Ak sudca verí svojej žalobe, opak totiž nemožno rozumne predpokladať, tak je ťažko uveriteľné, prakticky „tu a teraz“ neuveriteľné, že by rozhodoval ináč o navlas rovnakej žalobe kolegu. Vzniká tu istá podoba spoluoprávnenia. Všetci sudcovia odvodzujú svoj nárok od jedného a toho istého aktu žalovaného štátu – § 66 ods. 1, § 67 ods. 1, 2 a § 69 ods. 2 zákona č. 385/2000 Z. z., čím vlastne čiastočne splýva spoločný skutkový a právny základ všetkých týchto žalôb (stiera sa rozdiel medzi „abstraktným“ právnym názorom na určitú vec a konkrétnym právnym názorom na konkrétny skutkový stav, ktorý má sudca posúdiť). A práve tento rozdiel najvyšší súd nevníma ani vo vyjadrení, ani v stanovisku sp. zn. Cpj 32/2010, ani v napadnutom uznesení. Ústavný súd tu hovorí hlavne o pohľade zvonku, teda o objektívnej či javovej stránke nestrannosti, aj keď sa táto môže

prekrývať aj so subjektívnou stránkou. Netreba tiež zabudnúť na skutočnosť, že namietaní sudcovia sami cítili pochybnosti o svojej nestrannosti z objektívneho hľadiska.

28. Ústavný súd súhlasí, že (abstraktný) právny názor nemôže byť dôvodom zaujatosti (§ 14 ods. 3 OSP; porov. tiež Walden v. Lichtenštajnsku, rozhodnutie ESLP a prijateľnosť zo 16. marca 2000, sťažnosť č. 33916/96). V antidiskriminačných žalobách sa dá povedať, že sudcovia si odvodzovali svoje nároky z rovnakého skutkového základu, čiže boli, takpovediac, osobne zainteresovaní na určitej právnej kvalifikácii určitého skutkového stavu, pretože (by) to bolo aj pre nich výhodné. Inak povedané, je tu, takpovediac, obrátená kauzalita. Zjednodušene, v bežných situáciách profesionálnej rutiny má sudca najskôr (abstraktný) právny názor, ktorý si sformoval bez ohľadu na konkrétnu vec, a následne ho má v konkrétnej veci aplikovať. Subjektívnym právom účastníka však nie je, aby sudca reflektoval jeho právny názor, ale aby reflektoval jeho argumenty. Naopak, v antidiskriminačných žalobách sudcov jestvuje riziko, že sudca bude pri rozhodovaní prerokúvanej veci motivovaný vyjadriť taký právny názor, ako to bolo v jeho osobnej veci a aj aby to bolo v jeho veci (založenej na rovnakých skutkových okolnostiach) výhodné.

Európsky súd pre ľudské práva sa pri posudzovaní zaujatosti snaží rekonštruovať stav mysle sudcu [„*state of mind*“; van Dijk, P. Article 6 § 1 of the Convention and the concept of „objective impartiality“. In: Mahoney, P., Matscher, F., Petzold, H., Wildhaber, L. (eds.) *Protecting Human Rights: The European Perspective. Studies in memory of Rolv Ryssdal*. 2. Edition, Köln : Carl Heymanns Verlag, 2000, s. 1503], a to tak z hľadiska subjektívneho, ako aj z hľadiska objektívneho, pričom sa zvlášť zamýšľa nad situáciou, keď posudzovaný sudca bol viackrát angažovaný v posudzovaní určitej veci (*the same person has been involved in a certain case in two different capacities; double involvement*, van Dijk, cit dielo, s. 1503; *Z doterajšej judikatúry možno vyvodit', že do rámca skutočností spochybňujúcich nestrannosť súdu z objektívneho hľadiska patria predovšetkým rôzne prípady inkompatibility, teda situácie, keď sudca rozhodujúci o veci mal s ňou do činenia predtým, resp. v jej skoršej fáze v inom postavení, napríklad ako vyšetrovateľ či prokurátor*. I. ÚS 46/05). Z pohľadu ESLP z pochopiteľných dôvodov nemožno nájsť rozhodnutie, ktoré by sa bezprostredne podobalo prerokúvanej veci. Istú podobnosť má rozhodnutie Werner v. Poľsko (sťažnosť č. 26760/95, rozsudok z 15. novembra 2001), kde sudkyňa, ktorá navrhla

odvolanie likvidátora, následne sama rozhodovala o jeho odvolaní aj o jeho odvolaní proti odvolaniu. Európsky súd pre ľudské práva uviedol, že nemožno povedať, že by táto sudkyňa nemala predbežné uvažovanie (orig. preconceived idea) o danej veci. Podľa ESĽP sa tu subjektívny a objektívny test prekrýva. Samotný fakt, že už vec vnímala, by nebol dôvodom vylúčenia. Dôležitý je rozsah a povaha opatrení, ktoré sudca robil pri prvom vnímaní. Avšak v danej veci totožná vec, teda či má byť sťažovateľ likvidátorom, bola predmetom návrhu aj rozhodovania sudkyne, čo vzbudzuje pochybnosti z objektívneho hľadiska (body 41 – 47). Pre ESĽP je teda dôležitá totožnosť veci, totožnosť rozhodnutia (Kleyn and Others v. Holandsko [GC], sťažnosti č. 39343/98, č. 39651/98, č. 43147/98 a č. 46664/99, body 191, 194 a 200). Vo veci Khoniakina v. Gruzínsko (sťažnosť č. 17767/08, rozsudok z 19. júna 2012) namietala sťažovateľka, bývalá sudkyňa najvyššieho súdu, že sudca najvyššieho súdu rozhodujúci o jej žalobe proti zníženiu jej starobného dôchodku nebol nestranný, pretože v disente vyjadril svoj právny názor a potom o jej druhej žalobe taktiež rozhodoval. Európsky súd pre ľudské práva rozhodol, že negatívny právny názor vyjadrený v disente nemôže byť sám osebe dôvodom vylúčenia a zároveň druhá vec, aj keď podobná, nebola totožná s prvou vecou (body 53 a 54). Aplikujúc právne názory ústavného súdu a ESĽP o vnímaní vecí, o povahe a rozsahu úkonov pri prvom vnímaní veci a o totožnosti vecí na predmetnú vec, je ústavný súd presvedčený, že hoci sudcovia ako žalobcovia formálne nevystupujú z pozície authority, v ich prípade ide o rozhodovanie totožnej veci, a preto tu vzniká spolu s ďalšími skutočnosťami záťaž z hľadiska objektívnej nezaujatosti.

Trochu z iného uhla pohľadu môže ústavný súd formulovať obdobnú argumentáciu takto: Totiž, ešte raz sa obracajúc na všeobecné východiská, keď hovoríme o nezaujatosti a nestrannosti sudcov, vždy sa pohybujeme v priestore konfrontácie noriem a faktov, teda aj v priestore právnych domnienok a skutkových domnienok na jednej strane a faktov na strane druhej. Platí všeobecná právna prezumpcia, že sudcovia sú nezaujatí a nestranní, teda platí akási domnienka nezaujatosti a nestrannosti sudcov, ktorá je však vyvrátiteľná (k domnienkam v práve a bližšie k ich „mechanike“ pozri Káčer, M. Domnienky v práve. Právny obzor, 92, 2009, č. 6, s. 502 – 515). Táto právna domnienka nezaujatosti sa vyvracia skutkovými tvrdeniami. Skutkové tvrdenia, ktoré majú dostatočnú relevanciu, a to takú, že legitímne zakladajú oprávnenú pochybnosť o nezaujatosti sudcu, zakladajú domnienku

zaujatosti sudcu. Táto domnienka je však opäť vyvrátiteľná, a to tak, že sa preukáže, že sudca poskytol dostatočné záruky, ktoré vyvracajú oprávnenú pochybnosť o jeho nezaujatosti. Aj teória zdania máva základ v skutkových okolnostiach.

V predmetnej veci možno konštatovať, že prezumpcia nezaujatosti sudcu, resp. sudkyne je vyvrátená poukazom na podanie obdobnej žaloby, teda poukazom na faktické vyjadrenie právneho názoru, a to istej intenzity. Nie je výnimkou, že sudcovia a sudkyne vyjadrujú svoj právny názor v odbornej či vedeckej spisbe, taktiež vyjadrujú svoje právne názory v nominačných konaniach [v USA napríklad kandidáti na sudcov a sudkyne Najvyššieho súdu USA aj vo verejných nominačných výsluchoch (hearingoch)]. I v právnom odbornom diskurze či pri nominačných konania je však pravidlom, že kandidáti na sudcov alebo už ustanovení sudcovia si nechávajú istý priestor na zmenu svojho právneho názoru, a to preto, aby sa nejavili zaujatými vo veciach, kde im vec, právna otázka, o ktorej sa vyjadrili, bude pridelená na rozhodovanie. Ako už ústavný súd uviedol, prejavenie abstraktného právneho názoru nespôsobuje bez ďalšieho zaujatosť sudcu vo veci. Taktiež, samozrejme, právnomu diskurzu len prospieva, ak sa doň zapájajú odborníci a odborníčky aplikujúce právo. Nemožno však prehliadnúť rozdiel medzi právnym diskurzom – vyjadrovaním abstraktného právneho názoru – a medzi situáciou, ak sudca zo svojho právneho názoru vyvodzuje vo svojej vlastnej veci právne konsekvencie tak, že sám na základe daného právneho názoru podá žalobu. O to viac v situácii, ak ide o vec, ktorá je obdobná nielen právne, ale aj skutkovo, pričom je totožný aj účastník konania – odporca a žalobca je tiež typovo rovnaký – sudca. Práve kvôli už popísanej intenzite vyjadrenia právneho názoru sudcami a sudkyňami, ktoré podali antidiskriminačnú žalobu obdobnú tej, o ktorej majú rozhodovať, je veľmi zložitá predstaviť si spôsob, akým by mohli takto založenú prezumpciu zaujatosti vyvrátiť – i. e. je teda ťažké predstaviť si spôsob, akým môžu poskytnúť dostatočné záruky, ktoré túto oprávnenú pochybnosť (z hľadiska zdania nezaujatosti) vyvracajú. Ústavný súd v predmetnej veci ani nemusí posudzovať, či k poskytnutiu *dostatočných* záruk z hľadiska teórie zdania došlo, keďže ústavnému súdu nie je známe vôbec *žiadne* konanie predmetného sudcu a sudkyne, ktoré by k poskytnutiu záruk smerovalo. Ich vyhlásenie, že sa necítia vo veci zaujatí, ním byť nemôže, keďže ide iba o vyhlásenie o ich vnútornom stave, teda o stave subjektívnej stránky

zaujatosti. Z hľadiska teórie zdania teda ostala založená prezumpcia zaujatosti úplne nevyvrátená.

29. Právne úvahy vyslovené v náleze by mohli zvädzať k zjednodušeniu, že nepodanie žaloby automaticky sudcu nediskvalifikuje. Ako už bolo povedané, veľmi dôležitá v uvažovaní o zaujatosti je skutočnosť, že ide o statusové veci sudcov, o vec ich identity, dôstojnosti, o vec iura novit curia. Z toho však na druhej strane nevyplýva, že každý sudca, ktorý nepodal žalobu, je tiež vylúčený, pretože z nečinnosti sa nedá odvodzovať ani súhlas, ani nesúhlas (tuto neplatí porekadlo, že kto mlčí, svedčí). Ak mlčí, nevieme bez ďalšieho odvodiť, či súhlasí, alebo nesúhlasí. Z činnosti sa však dá rozumne odvodzovať súhlas, ak prijmemе racionálny predpoklad, že ak niečo robím, súhlasím s tým.

30. Na veci nič nemení to, ak napokon skutočne nebude JUDr. L. P. a JUDr. J. M. rozhodovať o veci. Najvyšší súd vo vyjadrení, ako aj na verejnom pojednávaní argumentoval, jednak že sťažnosť je predčasná, a taktiež, že sa medzičasom vyprázdnil zmenou sudcov predmet konania. Diskusia na verejnom pojednávaní o preventívnom charaktere sťažnosti akoby spochybňovala zrelosť (ripeness) veci. Ústavný súd ustálil otázku vyčerpania opravných prostriedkov v konaní o prijatí sťažnosti, pričom vtedy bral do úvahy aj skutočnosť, že išlo tiež o, takpovediac, neobvyklé rozhodovanie o námietke proti námietkovému senátu, kde rozhodoval najvyšší súd, teda rovnaký súd, ktorý tiež rozhoduje aj o dovolaní pre zmätočnosť. Ústavný súd k vyprázdneniu predmetu uvádza, že jeho rozhodnutia sú v zásade retrospektívne, čo je reflektované aj štýlom výrokov, kde sa konštatuje, že základné právo porušené bolo. K predčasnosti aj vyprázdnenosti možno dodať, že predmetná vec je navyše špecifická tým, že má súvis so stovkami obdobných prípadov, v ktorých všeobecné súdy očakávali odpoveď ústavného súdu. Tu možno pripomenúť objektívnu funkciu ústavnej sťažnosti, vychádzajúc z nemeckej konštitucionalistiky (porov. Zuck, R. Das Recht der Verfassungbeschwerde. 3. Auflage, München : C. H. Beck, 2006, s. 29 a nasl.).

Podľa ústavného súdu nevyhlúčenie sudcov, ktorí mali rozhodovať o veci sudcov, ktorí mali podanú skutkovo a právne obdobnú, ba totožnú žalobu, a teda skutková a právna totožnosť vecí vytvárajúca istý druh spoluoprávnenia, vystupovanie v dvoch pozíciách

vo vzťahu ku skutkovo a právne totožným veciam a ústavný súd v presvedčení, že sudcovia sú presvedčení o oprávnenosti ich žalôb, spolu so skutočnosťou, že ide o veľký počet žalôb priamo súvisiacich s ich statusom, identitou, dôstojnosťou a expertnosťou, znamená pomer sudcov k veci s prvkami pomeru k účastníkom, a tak v súhrne ide o porušenie práva sťažovateľky na nestranný súd.

K námietkam najvyššieho súdu vo vyjadrení (bod 4.1) možno ešte uviesť, že jeho rozhodnutie síce bolo odôvodnené, ale z hľadiska ústavnosti neudržateľné (porov. bod 44 nálezu sp. zn. II. ÚS 152/08).

Možno uzavrieť, že rozhodovať o zaujatosti vo veciach antidiskriminačných žalôb sudcov by mali sudcovia, ktorí sami nepodali totožné a obdobné žaloby.

III.2

K časti sťažnosti týkajúcej sa otázky zákonného sudcu

31. Sťažovateľka tvrdí, že senát najvyššieho súdu, ktorý rozhodoval v predmetnej veci, je nezákonný, pretože podľa zákona musí byť vec, okrem explicitne stanovených výnimiek, distribuovaná aspoň medzi dvoma senátmi. V predmetnej veci však po úprave rozvrhu práce rozhodoval jediný senát.

32. V pôvodnej verzii rozvrhu práce na rok 2010 rozhodoval senát 1C o dvoch tretinách nápadu Nc a ostatné senáty 2C až 5C rozhodovali o zbytku nápadu Nc. Opatrením Spr 101/2010-10 z 30. júna 2010 bol rozvrh práce zmenený tým spôsobom, že senát 1C rozhoduje vo všetkých veciach vylúčení sudcov krajských súdov. Znamená to, že od 30. júna 2010 mohla vec vylúčenia krajských sudcov napadnúť už len senátu 1C. Opatrením Spr 101/2010-17 sa s účinnosťou od 1. októbra 2010 pravidlá opäť vrátili k stavu pred opatrením Spr 101/2010-10 (porov. III. ÚS 46/2012, bod III.4). Senát 1C teda exkluzívne rozhodoval o vylúčení sudcov len 3 mesiace. Podľa rozvrhu práce z roku 2011 a 2012 rozhodoval senát 1C o vylúčení sudcov krajských súdov v polovici nápadu a senát 7C v polovici nápadu. Rovnaký spôsob ostal zachovaný aj v rozvrhu práce na rok 2013. Podľa

rozvrhu práce najvyššieho súdu na rok 2010 obdobné opatrenie ako Spr 101/2010-10 z 30. júna 2010 nebolo nutné v ostatných kolégiách najvyššieho súdu.

Ustanovenie § 51 zákona o sudcoch znie:

„(1) Ak tento zákon neustanovuje inak, veci určené podľa predmetu konania sa v súlade s rozvrhom práce pridelujú jednotlivým senátom, samosudcom a súdnym úradníkom náhodným výberom pomocou technických prostriedkov a programových prostriedkov schválených ministerstvom tak, aby bola vylúčená možnosť ovplyvňovania pridelenia vecí.

(2) Podmienka náhodného výberu podľa odseku 1 je splnená vtedy, ak sa má vec prideliť jednému z aspoň dvoch senátov, samosudcov alebo súdnych úradníkov.

(3) Ak nie je možné prideliť vec náhodným výberom a ide o potrebu pridelenia vecí na rozhodnutie bez zbytočného odkladu v prípadoch rozhodovania o ustanovení obhajcu, o príkaze na zatknutie, o väzbe, o príkaze na domovú prehliadku, o príkaze na odpočúvanie a záznam telekomunikačných činností, o príkaze na vyhotovovanie obrazových, zvukových alebo iných záznamov, o príkaze na vyšetrovanie duševného stavu, o súhlase na použitie informačno-technických prostriedkov o predbežnom opatrení podľa osobitného zákona a v ďalších prípadoch ustanovených osobitným zákonom, veci sa pridelujú v súlade s rozvrhom práce spôsobom určeným v rozvrhu práce tak, aby bola vylúčená možnosť ovplyvňovania pridelenia vecí.“

Obdobne podľa čl. 3 rokovacieho poriadku najvyššieho súdu (uverejneného pod č. 291/2006 Z. z.):

«1. Ak nie je ustanovené inak, veci určené podľa predmetu konania sa v súlade s rozvrhom práce pridelujú jednotlivým senátom, súdnym úradníkom náhodným výberom pomocou technických prostriedkov a programových prostriedkov schválených Ministerstvom spravodlivosti Slovenskej republiky (ďalej len „ministerstvo“) tak, aby bola vylúčená možnosť ovplyvňovania pridelenia vecí.

2. Podmienka náhodného výberu podľa odseku 1 je splnená vtedy, ak sa má vec prideliť jednému aspoň z dvoch senátov.»

Z čl. 48 ods. 1 ústavy vyplýva požiadavka pevných pravidiel pre pridelenie agendy na dopredu stanovenú dobu, takže pridelenie určitého prípadu určitému sudcovi nie je vecou kabinetnej či sekretariátnej úvahy, ale predmetom len úzkej súdnej úvahy pri odňatí veci a jej pridelení inému sudcovi či súdu. Požiadavka zákonného sudcu viaže všetky tri moci vrátane legislatívy. Tá musí stanoviť, ako budú napadnuté veci pridelované, pričom sa tak musí stať vopred, nie ex post, a musí sa tak stať všeobecne (porov. Filip, J. Vybrané kapitoly ke studiu ústavného práva. Brno : Masarykova univerzita 2004, s. 174).

Ústavný súd a rovnako EŠLP vychádzajú z princípu vlády práva a chránia ho. Verejná moc musí byť viazaná svojím vlastným právom (test legality). Ústavné (čl. 143 ústavy) a medzinárodné (čl. 6 ods. 1 dohovoru) požiadavky, aby boli súdy zriadené zákonom, vychádzajú tiež z myšlienky, že súdnictvo môže slúžiť právnomu štátu len vtedy, ak je samo ukotvené v práve (porov. Trechsel, S. The Right to an Independent and Impartial Tribunal. In Trechsel, S., Summers, S. Human Rights in Criminal Proceedings. Oxford University Press, 2006). Aj keď z perspektívy EŠLP nie je konanie o námietkach v rozsahu čl. 6 ods. 1 dohovoru, ako už ústavný súd uviedol (III. ÚS 46/2012, bod 4.1), nie je dôvod vyčleňovať z rozsahu nášho čl. 48 ods. 1 ústavy rozhodovanie o námietkach. Na druhej strane spôsob nazerania EŠLP na zákonnosť súdu je pre naše rozhodovanie aplikovateľné. Európsky súd pre ľudské práva rozhoduje tak, že v rozpore s požiadavkou na súd zriadený zákonom nie je len situácia, keď samotné zriadenie či niektorý dôležitý aspekt jeho organizácie a fungovania nie je upravený zákonom, prípadne v podzákonných predpisoch vydaných na základe zákona, ale tiež (a to je v judikatúre častejší prípad) ak v niektorom z týchto aspektov bolo vnútroštátne právo porušené (Kmec, J., Kosař, D., Kratochvíl, J., Bobek, M. Evropská úmluva o lidských právech. Komentář. Praha : C. H. Beck, 2012, s. 686). Judikatúra EŠLP sa pohybuje v priestore, ktorý vymedzila tým, že síce nepovažuje striktnie za komponent čl. 6 ods. 1 dohovoru stredoeurópsky koncept práva na zákonného sudcu (*Gesetzliche Richter*, porov. Kuijer, M. Tribunal established by Law. In: The Blindfold of Lady Justice – Judicial Independence and Impartiality in Light of the Requirements of Article 6 ECHR, Wolf Legal Publishers, 2004), ale na druhej strane judikatúra považujúca zloženie, kompozíciu súdu za súčasť pojmu tribunálu zriadeného zákonom sa konceptu zákonného sudcu značne približuje (Lavents v. Lotyšsko, sťažnosť

č. 58442/00; Posokhov v. Rusko, sťažnosť 63486/00). Berúc do úvahy túto perspektívu, posúdil ústavný súd predmetnú vec.

33. V zásade platí, že nie každé porušenie zákona je porušením ústavy. Ved' aj preto ústavný súd neustále zdôrazňuje, že nie je štvrtou súdnou inštanciou. Niektoré základné práva však musia byť konkretizované zákonom, pričom vzhľadom na citlivosť týchto práv je aj porušenie ich zákonnej, ba možno aj podzákonnej konkretizácie porušením samotného základného práva. Inými slovami, aj keď ide o priamo z ústavy aplikovateľné a nárokovateľné verejné subjektívne práva, ich obsah je daný, dotváraný (ausgestaltungsbedürftig) podústavnými predpismi. V uznesení sp. zn. II. ÚS 153/2013 ústavný súd priamo ako príklad takéhoto práva čl. 48 ods. 1 ústavy uviedol: [*Ústavu nevykladáme, bez ďalšieho, podústavnými normami (porov. napríklad čl. 48 ods. 1 ústavy), ale nie je úplne bez významu (vychádzajúc z prezumpcie ústavnosti zákona), že nateraz volebnú sťažnosť môže v Slovenskej republike podať 10 % oprávnených voličov volebného obvodu (porov. § 59 zákona o ústavnom súde)*]. Článok 48 ods. 1 prvá veta ústavy v sebe obsahuje imanentnú zákonnú výhradu v slovách „zákonný“ sudca. Ústava je tak v tejto časti pojmovovo „závislá“ od zákonnej úpravy. Obsah pojmu „zákonný sudca“ je vymedzený v zákone. Ešte inak povedané, musí ísť o sudcu určeného v súlade so zákonom ustanoveným postupom. Čiže tu nejde o autonómny ústavný obsah, ale o to, že obsahom ústavnej normy v čl. 48 ods. 1 je vlastne zákonná úprava. Ústavný súd preto pri posudzovaní tohto práva vlastne preskúmava súlad so zákonom, resp. rozvrhom práce, alebo dokonca súlad rozvrhu práce so zákonom.

Ústavný súd opakovane judikuje, že za zákonného sudcu podľa čl. 48 ods. 1 ústavy je zásadne potrebné považovať toho, kto bol určený na prerokovávanie vecí v súlade s rozvrhom práce súdu (II. ÚS 47/99, II. ÚS 118/02, III. ÚS 46/2012). Ak súd rozhoduje v senáte, zákonnými sudcami sú všetci sudcovia určení rozvrhom práce na konanie a rozhodovanie v senáte (III. ÚS 46/04). Účel základného práva priznaného podľa čl. 48 ods. 1 ústavy sa splní, keď o práve občana rozhoduje sudca pridelený na výkon funkcie na súd toho stupňa súdnej moci, ktorý je vecne a miestne príslušný rozhodnúť, za predpokladu, že podľa rozvrhu práce ide o sudcu, ktorý je oprávnený konať a rozhodovať určitý druh súdnej agendy (II. ÚS 15/96). Na tomto mieste je nutné dodať, že tu nejde o rozvrh práce

bez ďalšieho, ale rozvrh práce súladný so zákonom a nadzákonnými normami. Ústavný súd tak pri posudzovaní, či bolo porušené právo na zákonného sudcu, skúma, či bol vydaný rozvrh práce, či zodpovedá zákonu a či vybraný sudca bol určený v súlade s rozvrhom práce v tom rozsahu, v akom je tento v súlade so zákonom. K porušeniu dôjde, ak bude určený buď v rozpore s rozvrhom práce alebo síce v súlade s ním, ale na základe takého jeho ustanovenia (pravidla), ktoré odporuje zákonu.

34. Ústavný súd už v odôvodnení uviedol, že náhodnosť, objektivita výberu sudcov je jedným z komponentov, ktoré vytvárajú v modernom štáte dôveru v inak anonymné, byrokratické súdnictvo (bod 14). Nie je to jediný spôsob zabezpečenia objektivity. Opakom je, takpovediac, pevný rozvrh ako napríklad v Nemecku alebo v Rakúsku, kde je sudca presne určený podľa začiatočného písmena žalovaného alebo sídla a pod., prípadne napríklad pridelovanie v poradí. Obidva systémy však zabezpečujú istú objektivnosť ako garanciu pred manipulovaním s vecami. Zákon o sudcoch vymenúva v § 51 ods. 3 výnimky z pridelenia vecí aspoň medzi dva senáty. Ustanovenia § 51 ods. 2 a 3 zákona o sudcoch môžu byť vnímané rôzne, a to ako riešenie situácie nefungujúcej elektronickej podateľne alebo systematizácia vecí, kde nie je nutné rozdeľovanie vecí medzi dve telesá (II. ÚS 372/08, III. ÚS 46/2012). Bez nutnosti riešenia tejto otázky je z dikcie a účelu (prevencia ad hoc súdnych telies) tohto ustanovenia zrejmé (argumentačne sa tu ústavný súd stotožňuje so sťažovateľkou), že rozhodovanie o vylúčení sudcov medzi uvedené výnimky nepatrí.

V náleze sp. zn. III. ÚS 46/2012 rozhodoval ústavný súd takmer totožnú otázku, pričom uviedol, *«že sa stotožňuje s rozdelením okruhu vecí podľa § 51 ods. 3 zákona o súdoch predsedom najvyššieho súdu do troch skupín na báze ich obsahovej príbuznosti (zabezpečovacie prostriedky v trestnom konaní, dočasná úprava právnych pomerov v občianskom súdnom konaní a ďalšie bližšie nešpecifikované prípady podľa osobitných predpisov). Rovnako treba súhlasiť s tým, že posudzovaný prípad nespadá do žiadnej z prvých dvoch skupín. Chápanie tretej skupiny výnimiek tak, ako ho prezentoval predseda najvyššieho súdu („zákonodarca... výslovne ponechal... predsedovi súdu, aby operatívne v prípade potreby, pridelil určité veci odchylným spôsobom, ako náhodným výberom“), je však prinajmenšom svojrázne. Zákon o súdoch totiž výslovne hovorí o „ďalších prípadoch*

ustanovených osobitným zákonom“, teda nie predsedom súdu, a okrem toho, aj v takýchto prípadoch sa veci pridávajú spôsobom určeným v rozvrhu práce tak, aby bola vylúčená možnosť ovplyvňovania pridelenia vecí. Predseda najvyššieho súdu ako orgán riadenia najvyššieho súdu však zmenou rozvrhu práce najvyššieho súdu na rok 2010 č. Spr 101/2010-10, Spr 1321/2009 z 30. júna 2010 priamo určil sudcov (členov uvedeného senátu), ktorí budú v ďalšom období rozhodovať celú agendu registra „Nc“. O vylúčení ovplyvňovania pridelenia vecí registra „Nc“ tak, ako to aj v prípade zákonných výnimiek požaduje § 51 ods. 3 zákona o súdoch, možno v danom prípade len ťažko hovoriť. (...) Napriek pochybnostiam o legalite zmeny rozvrhu práce najvyššieho súdu na rok 2010 z 30. júna 2010 vykonanej s účinnosťou od 1. júla 2010 intenzita dopadu tejto zmeny na základné právo sťažovateľiek na nestranný súd zaručené čl. 46 ods. 1 ústavy i čl. 36 ods. 1 listiny nedosiahla mieru odôvodňujúcu konštatovať porušenie týchto ich základných práv.». Ústavný súd dodáva, že v náleze sp. zn. III. ÚS 46/2011 síce nevyhovelo sťažovateľkám, ale z technických dôvodov, pretože v širšom zmysle nepovažoval napadnuté rozhodnutie o prikázaní veci inému súdu za akt, ktorým by mohlo byť zasiahnuté do ich namietaných práv.

Ďalej možno k predmetnej veci uviesť, že argument najvyššieho súdu, ktorý je typu *eiusdem generis* (z toho istého druhu), tu nemožno akceptovať (bod 4.2). Tento typ argumentu sa totiž vzťahuje na interpretácie tzv. demonštratívnych výpočtov alebo otvorených výpočtov s určením „a ďalšie“ „v obdobných prípadoch“, „iné postavenie“ atď. Na daný prípad nemožno túto interpretačnú techniku použiť, keďže výpočet v § 51 ods. 3 zákona o sudcoch je z tohto hľadiska uzavretým výpočtom. Enumerácia v závere § 51 ods. 3 „a v ďalších prípadoch ustanovených osobitným zákonom“ je „iba“ odkazom, ktorý do výnimiek z elektronického náhodného výberu medzi najmenej dvoch sudcov či dva senáty „vťahuje“ aj prípady, ktoré ustanovia iné osobitné zákony. Musia to byť však osobitné zákony, nie interpretátor prostredníctvom výkladu cez druhovú podobnosť situácie. Ak by zákonodarca chcel vymedziť výpočet ako demonštratívny, mohol tak urobiť a nechať potom určenie povahy situácie ako druhovo obdobnej na interpretátora. Opätovne, zákonodarca tak neurobil a výnimky viazal len na explicitné ustanovenia zákona, ktoré ešte, ako už ústavný súd uviedol, treba interpretovať zužujúco. Z právneho hľadiska nemožno akceptovať

argumentáciu najvyššieho súdu dovolenkovým obdobím, pretože podľa § 46 zákona č. 385/2000 Z. z. určuje čerpanie dovolenky predseda súdu.

35. Z uvedeného vyplýva, že *ak* rozhodovanie o zaujatosti sudcov krajských súdov nie je zákonnou výnimkou pre rozdelenie vecí aspoň medzi dva senáty, tak skutočnosť, že vec mohla podľa rozvrhu práce napadnúť len jednému senátu, znamená nedodržanie zákona o súdoch, čo znamená zároveň aj porušenie čl. 48 ods. 1 ústavy napadnutým uznesením, ktoré bolo prijaté uvedeným senátom.

Ústavný súd tiež zvažoval, či pojem „vec“ vykladať užšie, teda ako striktné meritórnú vec, ale zo širšieho kontextu ustanovenia, zvlášť z tam stanovených výnimiek v odseku 3 vyplýva, že zákonodarca mal na mysli širšie koncipované poňatie „vecí“. Z pohľadu procesného ide pre najvyšší súd o novú „vec“, pretože ide o vylúčenie sudcov krajského súdu, a nie o vylúčenie sudcov najvyššieho súdu, ktorí rozhodujú o hlavnej – meritórnej veci. Účelom požiadavky dvoch senátov práve na najvyššom súde tiež môže byť aj vhodnosť názorovej plurality a následného zjednocovania, čo tiež svedčí v prospech už uvedeného záveru.

36. Vzhľadom na uvedené ústavný súd konštatuje, že základné právo Slovenskej republiky, zastúpenej Ministerstvom spravodlivosti Slovenskej republiky, na súdnu ochranu zaručené v čl. 46 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky a základné právo nebyť odňatý zákonnému sudcovi zaručené v čl. 48 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky uznesením Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. 1 Nc 35/2010 z 31. augusta 2010 porušené boli.

37. Podľa § 56 ods. 2 prvej vety zákona o ústavnom súde ak sa základné právo alebo sloboda porušili rozhodnutím alebo opatrením, ústavný súd také rozhodnutie alebo opatrenie zruší.

Podľa § 56 ods. 3 písm. b) zákona o ústavnom súde ak ústavný súd sťažnosti vyhovie, môže vrátiť vec na ďalšie konanie.

V zmysle citovaných ustanovení ústavný súd zrušil uznesenie najvyššieho súdu sp. zn. 1 Nc 35/2010 z 31. augusta 2010 a vec vrátil na ďalšie konanie (bod 2 výroku nálezu).

38. V ďalšom konaní bude najvyšší súd viazaný uvedenými právnymi názormi ústavného súdu.

39. Podľa ustanovenia § 36 ods. 1 zákona o ústavnom súde účastníci znášajú trovy konania pred ústavným súdom v zásade zo svojho. Len v odôvodnených prípadoch možno podľa § 36 ods. 2 citovaného zákona uložiť úhradu trov konania niektorému z účastníkov. Prax ústavného súdu sa postupne ustálila na tom, že už sám úspech sťažovateľa vo veci predstavuje dostatočný dôvod na to, aby došlo k priznaniu trov. V prerokúvanej veci však ústavný súd takýto dôležitý dôvod nezistil, pretože tak sťažovateľka, ako aj najvyšší súd sú štátnymi orgánmi financovanými z toho istého štátneho rozpočtu, čím – z majetkového hľadiska – v podstate splýva subjekt, ktorý by trovy uhradiť mal, so subjektom, ktorému by mali byť uhradené. Takýto presun by bol v podstate len presunom prostriedkov z jednej rozpočtovej kapitoly štátneho rozpočtu do inej. Ústavný súd nevidí dôvod, aby v prerokúvanej veci vydal rozhodnutie, ktorého jediným účinkom by bolo takéto rozpočtové opatrenie, pretože obaja účastníci o prebiehajúcim konaní vedeli a prostriedky naň si mohli rozpočtovať. Tým sa zároveň tento prípad odlišuje od prípadov, keď ústavný súd ukladá orgánom verejnej moci, aby Kancelárii ústavného súdu nahradili ňou zaplatené náklady na ustanoveného advokáta, keďže v týchto prípadoch nejde o výdavky, na ktoré by ústavný súd v rámci svojej rozpočtovej kapitoly mal byť pripravený.

K tomuto rozhodnutiu sa podľa § 32 ods. 1 zákona o ústavnom súde pripája odlišné stanovisko sudcu Milana Ľalíka.

P o u č e n i e : Proti tomuto rozhodnutiu nemožno podať opravný prostriedok.

V Košiciach 11. septembra 2013